

УДК 341.485(=163.41)(497.1-89)"1991/1992"(093.2)

DOI <https://doi.org/10.58378/GIG.14.2022.TOS.177-212>

критичко издање научне грађе / critical edition of scientific material

примљен / received: 15. 04. 2022.

прихваћен / accepted: 17. 11. 2022.

ма Никола ТОШИЋ МАЛЕШЕВИЋ

мастер историчар, Београд

tosic.nikola1@gmail.com

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ И ЗАБЕЛЕШКА СА САСТАНКА СТРУЧНЕ РАДНЕ ГРУПЕ ДРЖАВНЕ КОМИСИЈЕ САВЕЗНОГ ВЕЋА СКУПШТИНЕ СФРЈ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ И ЗЛОЧИНЕ ГЕНОЦИДА ОДРЖАНОГ 17. АПРИЛА 1992. ГОДИНЕ

Сажетак: Текст представља мали допринос осветљавању рада Државне комисије Савезног већа Скупштине СФРЈ за ратне злочине и злочине геноцида током 1992. године, на самом почетку тзв. ратова за југословенско наслеђе (1991–2001). У њему се, на основу приложених докумената и усмених сведочења, могу уочити неки од проблема са којима се поменута Комисија суочавала у раду током разбијања и распада СФРЈ у првој половини 1992. У првом делу рада, у основним цртама је изложен процес настанка и образовања ове Комисије крајем 1991. и почетком 1992, док су у другом делу читаоцима на увид дата два документа настала из рада Комисије, а који су заведени под датумом 17. април 1992. године.

Кључне речи: Државна комисија Савезног већа Скупштине СФРЈ за ратне злочине и злочине геноцида, Савезно веће Скупштине СФРЈ, Председништво СФРЈ, Савезно јавно тужилаштво СФРЈ, ратови за југословенско наслеђе (1991–2001), ратни злочини, злочини против човечности, злочини геноцида

Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) није преживела завршетак Хладног рата. Руководства република-чланица СФРЈ имала су различите и супротстављене погледе на излазак из кризе у коју је држава запала након смрти њеног председника Јосипа Броза Тита 1980. и на суочавање са постхладноратовским изазовима. Свега две године након пада Берлинског зида 1989. године, избили су тзв. ратови за југословенско наслеђе (1991–2001), праћени многим ратним злочинима, злочинима против човечности и кршењима међународног права које су починиле све зарађене стране. То је иницирало образовање разних судова и комисија за испитивање ратних злочина. Једна од њих била је Комисија за прикупљање података ради утврђивања злочина геноцида и других злочина против човечности и међународног права који су почињени над становништвом српске и других националности у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље која је постала позната и под неким другим називима.¹

Прва иницијатива за образовање поменути комисије дошла је 13. децембра 1991. године, када је на седници Председништва СФРЈ, на чијем челу је у то време био вршилац дужности председника Председништва СФРЈ Бранко Костић², донет закључак да се у одговарајућим савезним органима на организован начин приступи прикупљању и документовању доказа о кривичним делима извршеним у оружаним сукобима на територији Хрватске, а све са циљем покретања кривичне одговорности извршилаца.³

1 На пример: Државна комисија за ратне злочине и злочине геноцида, Државна комисија Савезног већа Скупштине СФРЈ (касније Већа грађана Савезне скупштине СРЈ) за ратне злочине и злочине геноцида, Комисија за геноцид и ратне злочине Скупштине СФРЈ, Државна комисија или само Комисија.

2 Бранко Костић (Рваши код Цетиња, Црна Гора, 28. август 1939 – Подгорица, Црна Гора, 20. август 2020), дипломирани економиста. По националности је био Црногорац. Кадар Црне Горе. Потпредседник Извршног већа СР Црне Горе (1986–1989), члан и председник Председништва СР Црне Горе (1989–1990), члан Председништва СФРЈ из Црне Горе (1991–1992), потпредседник Председништва СФРЈ (1991–1992). Бранко Костић је био и вршилац дужности председника Председништва СФРЈ од 6. децембра 1991. до 15. јуна 1992. године када је за председника СРЈ изабран Добрица Ђосић. Будући да је, како смо малопре напоменули, био и потпредседник Председништва СФРЈ, Костић је руководио овим телом и у периоду од 6. септембра до 6. децембра 1991. године, јер је дотадашњи председник Председништва СФРЈ, Стјепан Стипе Месић из Хрватске од 6. септембра 1991. године одбјао председавање Председништвом СФРЈ. Месић је формалну оставку на место председника Председништва СФРЈ поднео 6. децембра 1991. године У периоду 1991–1992, Бранко Костић је такође био и генерални секретар Покрета несврстаних.

3 Никола Тошић Малешевић, „Образовање Државне комисије за ратне злочине и злочине геноцида 1992. године“, *Наша мисао*, бр. 2 (2021), 66; *Ауторизовани шексџ иншеређу са Владом Тошићем, самостјалним савейником у Државној комисији, у йоседу аушора, окшобар 2020.; Аушоризовани шексџ иншеређу са Свейозаром Зечаром, замеником савезној секретшара за йравосуђе и орјанизацију савезне уйраве СФРЈ и чланом Државне комисије, у йоседу аушора, јануар 2022.; Аушоризовани шексџ иншеређу са Бранком Бранковићем, начелником Канцеларије Савезној секретшаријаша за иносйране йослове СФРЈ за међународне орјанизације, у йоседу аушора, фебруар 2022.*

Тим поводом, заменик генералног секретара Председништва СФРЈ Анђелко Маслић⁴, задужен је за организацију радно-саветодавног састанка са представницима савезних секретаријата СФРЈ за унутрашње послове, народну одбрану, правосуђе и организацију савезне управе, као и са представницима Савезног јавног тужилаштва СФРЈ, а све са циљем размене мишљења о наведеним питањима и припремању предлога који би био разматран на једној од наредних седница Председништва СФРЈ.⁵ Поменути састанак одржан је 16. децембра 1991, и на њему је, између осталог, закључено да, будући да је уставно-правни систем СФРЈ нормативно веома развијен, нема потребе за образовањем неке Државне комисије за ратне злочине и злочине геноцида чији би оснивач требало да буде Председништво СФРЈ већ да би, ако се ипак одлучи да се нека таква комисија образује, њен оснивач требало да буде Скупштина СФРЈ, односно њено Савезно веће.⁶ Таква препорука је и упућена Председништву СФРЈ у документу под називом „Информација о отвореним питањима утврђивања одговорности за геноцид и друга тешка кривична дела која се врше над припадницима српске и других националности у оружаним сукобима у Републици Хрватској“. Поменути „Информацију“ Председништво СФРЈ је прихватило на седници одржаној 21. јануара 1992, и на основу ње предложило Скупштини СФРЈ да на некој од наступајућих заседања образује Државну комисију за ратне злочине и злочине геноцида.⁷

Поступајући по предлогу Председништва СФРЈ, Скупштина СФРЈ тј. њено Савезно веће⁸ којим је председавала Богдана Глумац-Леваков⁹, на

4 Анђелко Маслић (Црквина код Босанског Шамца, Република Српска, БиХ, 1939 – Београд, Србија, 2006), дипломирани социолог. По националности је био Србин. Помоћник секретара за унутрашње послове СР БиХ (1974–1978), помоћник савезног секретара за унутрашње послове СФРЈ (1978–1983), подсекретар Савезног секретаријата за унутрашње послове СФРЈ (1983–1986), шеф Службе Председништва СФРЈ за питања заштите уставног поретка (1986–1991), заменик генералног секретара Председништва СФРЈ (1991–1992), генерални секретар Председништва СФРЈ (1992). Иако је био кадар БиХ, није напустио југословенску савезну службу. Остао је да живи и ради у СРЈ тј. Србији све до смрти.

5 Никола Тошић Малешевић, „Образовање Државне комисије за ратне злочине и злочине геноцида 1992. године“, н. д., 66-67; *Ауторизовани шексџ интервју са Владом Тошићем...; Ауторизовани шексџ интервју са Свештаром Зечаром...; Ауторизовани шексџ интервју са Бранком Бранковићем...*

6 Исто, 70; *Ауторизовани текст интервју са Владом Тошићем...; Ауторизовани шексџ интервју са Свештаром Зечаром...; Ауторизовани шексџ интервју са Бранком Бранковићем...*

7 Исто, 72; *Ауторизовани текст интервју са Владом Тошићем...; Ауторизовани шексџ интервју са Свештаром Зечаром...; Ауторизовани шексџ интервју са Бранком Бранковићем...*

8 Скупштина СФРЈ је у периоду 1974–1992. имала два већа – Савезно веће и Веће република и покрајина. Свако веће имало је свог председника и своје руководство. Већа су заједнички бирала председника Скупштине СФРЈ и руководство Скупштине СФРЈ.

9 Богдана Глумац-Леваков (Зрењанин, АП Војводина, Србија, 1945 – Зрењанин, АП Војводина, Србија, 26. август 2019), дипломирани технолог. По националности је била Српкиња. Кадар АП Војводине. Председница Скупштине општине Зрењанин (1985–1986), председница Савезног већа Скупштине СФРЈ (1989–1992).

седници одржаној 18. марта 1992. године, образовало је Државну комисију за ратне злочине и злочине геноцида и изабрало њене чланове.¹⁰ За председника Комисије изабран је председник Скупштине СФРЈ др Слободан Глигоријевић Ајга¹¹, док је др Милан Булајић¹² изабран за секретара Комисије.¹³

10 Након образовања Савезне Републике Југославије (СРЈ) 27. априла 1992. године, и конституисања Савезне скупштине СРЈ 11. јуна 1992, ову Комисију преузело је Веће грађана Савезне скупштине СРЈ. Комисија је постојала до 23. јула 1993, када је расформирана, а њен посао преузео је новообразовани Комитет Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права који је постојао до 2003. Кратке биографије свих чланова Комисије види у: Никола Тошић Малешевић, „Образовање Државне комисије за ратне злочине и злочине геноцида 1992. године“, н. д., 74-78.

11 Слободан Глигоријевић Ајга (Крушевац, Србија, 1920 – Београд, Србија, 1999), дипломирани економиста и доктор политичких наука. По националности је био Србин. Кадар Србије. Учесник НОБ-а (1941–1945), председник Скупштине СР Србије (1984–1986), председник Скупштине СФРЈ (1989–1992), председник Државне комисије за ратне злочине и злочине геноцида (1992). На последње две функције остао је до 11. јуна 1992. године, када су изабрани – Југослав Костић, за председника Већа грађана Савезне скупштине СРЈ и Милош Радуловић, за председника Већа република Савезне скупштине СРЈ.

12 Милан Булајић (Вилуси код Никшића, Црна Гора, 6. септембар 1928 – Београд, Србија, 29. новембар 2009), дипломирани правник и доктор међународног права и дипломатске историје, дипломата, историчар, публициста, међународни стручњак за питања геноцида и питања изучавања геноцида са аспекта међународног права. По националности је био Србин. Учесник је НОБ-а (1941–1945). Као стручњак за питања геноцида, након Другог светског рата учествовао је на суђењима усташким и немачким ратним злочинцима из Другог светског рата и суђењима усташким емигрантским организацијама и појединцима који су били оптужени за тероризам против Југославије почињен у иностранству. Од 1949. до пензионисања 1987. године, као кадар Црне Горе, иако се није изјашњавао као Црногорац, радио је и обављао бројне дужности у Савезном секретаријату за иностране послове СФРЈ – био је први секретар југословенске амбасаде у САД, специјални изасланик Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ у југословенској амбасади у Индонезији, а од 1982. до 1987. године био је директор Службе за међународне правне послове Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ (та функција се називала још и главни правни саветник Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ). Непосредно пре пензионисања био је службени посматрач Српске академије наука и уметности (САНУ) на суђењу усташком злочинцу Андрији Артуковићу 1986. године. Након пензионисања наставио је рад на изучавању геноцида. Од 1990. до 1994. године био је заменик председника Одбора САНУ за сакупљање грађе о геноциду над српским и другим народима Југославије у 20. веку, а од 1992. до 1993. године био је секретар Државне комисије Савезног већа Скупштине СФРЈ (касније Већа грађана Савезне скупштине СРЈ) за ратне злочине и злочине геноцида. Био је директор Музеја жртава геноцида (1992–2003), покретач идеје и, заједно са проф. др Бернардом Клајном, организатор Прве међународне конференције о Јасеновцу која је одржана у Њујорку (САД) 1997. године, координатор Међународне комисије за утврђивање истине о Јасеновцу у Бањалуци (Република Српска, БиХ) (2000–2009) и председник Фонда за истраживање геноцида (2003–2009).

13 „Одлука о образовању, делокругу и саставу Комисије за прикупљање података ради утврђивања злочина геноцида и других злочина против човечности и међународног права који су почињени над становништвом српске и других националности у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 18, 20. 3. 1992, 273-274; „Одлука о избору председника, секретара и чланова Комисије за прикупљање података ради утврђивања злочина геноцида и других злочина против човечности и међународног права који су почињени над становништвом српске и других националности у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 18, 20. 3. 1992, 274; *Ауторизовани текстови интервјуа са Владом Тошићем...; Ауторизовани текстови интервјуа са Свейозаром Зечаром...; Ауторизовани текстови интервјуа са Бранком Бранковићем...*

Консултативни састанак на почетку рада Комисије одржан је 27. марта 1992, а сутрадан 28. марта 1992. године, она је и формално почела са радом. Неколико дана касније, тачније 1. априла 1992, начелник Канцеларије Савезног секретаријата за иностране послове (ССИП) СФРЈ за међународне организације Бранко Бранковић¹⁴ информисао је Скупштину СФРЈ и Комисију да је вршилац дужности савезног секретара за иностране послове СФРЈ Миливоје Максић¹⁵; на основу ранијег договора са амбасародом у ССИП СФРЈ и чланом Комисије Николом Чичановићем¹⁶, обавестио је међународну

14 Бранко Бранковић (Београд, Србија, 1. септембар 1940), дипломирани правник. По националности је Србин. Кадар Србије. Радио је у дипломатији. Саветник за политичка питања у сталној мисији СФРЈ при Уједињеним нацијама (1973–1977), члан делегације СФРЈ на заседањима УН посвећеним праву мора (1973–1977), председавајући Групе 77 на заседањима УН посвећеним праву мора (1975), саветник председавајућег Генералне скупштине УН (1977–1978), саветник за питања разоружања у Канцеларији Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за међународне организације (1978–1980), саветник у сталној мисији СФРЈ при Канцеларији УН у Женеви (Швајцарска) (1980–1983), опуномоћени министар у амбасади СФРЈ у Великој Британији (1986–1990), начелник Канцеларије Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за међународне организације (1990–1992), шеф сталне мисије СРЈ при Канцеларији УН у Женеви /први пут/ (1992–1993), амбасадор у Одсеку Савезног министарства иностраних послова СРЈ за питања мултилатерале (1993–1997), шеф Одсека Савезног министарства иностраних послова СРЈ за питања мултилатерале (1997–1998), шеф сталне мисије СРЈ при Канцеларији УН у Женеви /други пут/ (1998–2001), секретар делегације Савезне скупштине СРЈ у Интерпарламентарној унији у Женеви (2001–2003), саветник у Скупштини Државне заједнице Србија и Црна Гора за питања спољне политике (2004–2006), шеф кабинета и саветник за питања спољне политике председнице Народне скупштине Републике Србије (2008–2012), амбасадор Републике Србије у Румунији (2013–2019).

15 Миливоје Максић (Београд, Србија, 19. јануар 1928 – Београд, Србија, 2. март 2003), професионални дипломата. По националности је био Србин. Кадар Србије. Од 1949. до 1992. године радио је и обављао бројне дужности у Савезном секретаријату за иностране послове СФРЈ. Био је секретар заменика савезног секретара за иностране послове СФРЈ (1949–1951), референт за Бугарску у Савезном секретаријату за иностране послове СФРЈ (1951–1953), аташе за штампу у амбасади СФРЈ у Пољској (1953–1956), референт за Пољску у Савезном секретаријату за иностране послове СФРЈ (1956–1957), саветник у амбасади СФРЈ у СССР-у (1963–1967), директор Службе за истраживање и документацију Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ (1967–1969), шеф Одсека за СССР и Монголију у Управи Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за источну Европу, суседне земље и Монголију (1969–1970), саветник у амбасади СФРЈ у Пољској (1970–1973), саветник у кабинету савезног секретара за иностране послове СФРЈ (1973), начелник Управе Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за западну Европу и северну Америку (1973–1977), саветник председника СФРЈ за сектор спољне политике (1977–1980), саветник Председништва СФРЈ за сектор спољне политике (1980–1982), амбасадор СФРЈ у Пољској (1982–1987). Миливоје Максић је од 1988. до 1992. био заменик савезног секретара за иностране послове СФРЈ, а од када је 12. децембра 1991. Будимир Лончар из Хрватске поднео оставку на место савезног секретара за иностране послове СФРЈ, био је и вршилац дужности савезног секретара за иностране послове СФРЈ, све до пензионисања 28. априла 1992. Након тога, послове савезног секретара за иностране послове СФРЈ вршили су други чиновници савезног секретаријата све док, 14. јула 1992, за савезног министра иностраних послова СРЈ није изабран Владислав Јовановић.

16 Никола Чичановић (Београд, Србија, 1933 – Београд, Србија, 2006), дипломирани филолог (енглески језик). По националности је био Србин. Кадар Србије. Радио је у дипломатији. Био је саветник у амбасади СФРЈ у Индији и саветник у сталној мисији СФРЈ при УН. Поред наведених, обављао је и многе друге функције као што су: шеф Одсека за Далеки исток, Индокину и Пацифик у Управи Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за Африку, Азију, Латинску Америку и Карибе (1978–1982), саветник савезног секретара за иностране послове СФРЈ за сектор сарадње са међународним организацијама (1982–1986), начелник Канцеларије Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за међународне организације (1982–1986), амбасадор СФРЈ у УНЕСКО-у (1987–1991), амбасадор у Савезном секретаријату за иностране послове СФРЈ, односно Савезном министарству иностраних послова СРЈ (1991–1995), члан југословенске (српске) делегације на мировним преговорима у Дејтону (САД) (1995), помоћник савезног министра иностраних послова СРЈ за сектор мултилатерале (1995–1997), амбасадор СРЈ у Белгији (1997–2000).

јавност о образовању Комисије.¹⁷

Прва седница Комисије одржана је 15. априла 1992. године, и на њој је, између осталог, закључено да се најхитније образује и одржи састанак Стручне радне групе сачињене од представника савезних државних институција и војске (ЈНА). На том састанку била би договорена методологија рада Државне комисије и учешће поменутих органа у њеном раду. Поред тога, професионално би се размотрила нека питања која су захтевала најхитнија решења и начин на који би било могуће доћи до њих путем нормалне законске процедуре. Такав састанак одржан је убрзо, 17. априла 1992. године.¹⁸ Из стенографских бележака са тог састанка, које ће бити представљене у овом раду, могу се видети и неки од бројних проблема са којима се Државна комисија сусретала у време када се СФРЈ већ увелико распадала.

Састанку (17. април 1992) су присуствовали: из **Савезног секретаријата за правосуђе и организацију савезне управе СФРЈ** – заменик савезног секретара Светозар Зечар¹⁹ и самостални саветник и начелник у савезном секретаријату Сретен Радовановић; из **Савезног секретаријата за унутрашње послове (ССУП) СФРЈ** – помоћник савезног секретара Спасоје Богдановић и начелник у савезном секретаријату Мирослав Радовић; из **Савезног секретаријата за народну одбрану (ССНО) СФРЈ** – председник Комисије Савезног секретаријата за народну одбрану СФРЈ за ратне злочине контра-адмирал др Милосав Симић; из **Савезног завода за статистику СФРЈ** – помоћник директора Савезног завода за статистику и начелник Сектора за статистику становништва и друштвених делатности Службе за статистику становништва Савезног завода за статистику др Миладин Ковачевић²⁰; из **Савезног јавног тужилаштва СФРЈ** – савезни јавни тужилац

17 Ауторизовани текст интервјуа са Владом Тошићем...; Ауторизовани текст интервјуа са Светозаром Зечаром...; Ауторизовани текст интервјуа са Бранком Бранковићем...

18 Архив Комитета Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Документација Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, *Zabeleška sa sastanka koji je održan u Državnoj komisiji 17. aprila 1992. godine*, док. бр. 8/1-02-005/93-1; Ауторизовани текст интервјуа са Владом Тошићем...; Ауторизовани текст интервјуа са Светозаром Зечаром...; Ауторизовани текст интервјуа са Бранком Бранковићем...

19 Светозар Света Зечар (Урошевац, АП Косово и Метохија, Србија, 1. октобар 1939), син народног хероја Милана Зечара, дипломирани правник. Кадар АП Косово и Метохија. По националности је Србин. Радио у Скупштини СФРЈ, Савезном извршном већу СФРЈ и Савезној влади СРЈ. Шеф кабинета председника Скупштине СФРЈ (1982–1986), заменик савезног секретара за правосуђе и организацију савезне управе СФРЈ (1986–1992), заменик савезног министра правде СРЈ (1992–1993).

20 Миладин Ковачевић (Казанци код Гацког, Република Српска, БиХ, 24. август 1952), дипломирани математичар и економиста-статистичар, доктор наука. Научни саветник и професор на Економском факултету Универзитета у Београду. Једно време одговорни уредник часописа Становништво Центра за демографска истраживања Института друштвених наука и Друштва демографа Србије. По националности је Србин. Начелник Службе за узорке и методе прикупљања података Института за статистику Савезног завода за статистику СФРЈ (1984–1986), ▶

Љубомир Прљета²¹ и заменици савезног јавног тужиоца Лазар Раонић и Марко Пријић; из Војног тужилаштва Југословенске народне армије (ЈНА) – заменик војног тужиоца пуковник Драган Згоњанин; из Војномедицинске академије (ВМА) – начелник Института за патологију и судску медицину ВМА и професор судске медицине на ВМА пуковник проф. др Петар Спасић; из Државне комисије Савезног већа Скупштине СФРЈ за ратне злочине и злочине геноцида – самостални саветник у Комисији Владо Тошић²² и секретар Комисије др Милан Булајић који је и председавао састанком.²³

► начелник Сектора за статистику становништва и друштвених делатности Службе за статистику становништва Савезног завода за статистику СФРЈ, односно СРЈ (1986–1993), помоћник директора Савезног завода за статистику СФРЈ, односно СРЈ (1990–1993), директор Института за националне рачуне, стандарде, регистре и статистичку анализу Савезног завода за статистику СРЈ (ранији Институт за статистику Савезног завода за статистику СФРЈ) (1993–2003), заменик директора Републичког завода за статистику Србије (2003–2015), члан Савета гувернера Народне банке Србије (од 2012. године), директор Републичког завода за статистику Србије (од 2015. године). Био је ангажован на бројним пројектима од стране различитих државних институција као и од стране домаћих, страних и међународних организација.

21 Љубомир Љубо Прљета (Мостар, Федерација БиХ, БиХ, 1930 – Београд, Србија, 2017), дипломирани правник. По националности је био Србин. Био је судија, а касније и председник Окружног суда у Мостару, потом заменик секретара за правосудје и организацију управе СР БиХ, секретар Комитета за законодавство Извршног већа СР БиХ, те секретар Комитета за законодавство Савезног извршног већа СФРЈ. Од 1989. до 1992. био је савезни јавни тужилац СФРЈ. Иако је био кадар БиХ, није напустио југословенску савезну службу. Остао је да живи и ради у СРЈ тј. Србији све до смрти.

22 Владо Тошић (Бихаћ, Федерација БиХ, БиХ, 27. август 1947), дипломирани новинар. По националности је Србин. Иако је рођен у БиХ, водио се као кадар Србије, а не БиХ. Од 1975. до пензионисања 2012. године, радио је и обављао бројне дужности у Скупштини СФРЈ, Савезној скупштини СРЈ, Скупштини Државне заједнице Србија и Црна Гора и Народној скупштини Републике Србије. Био је шеф кабинета председника Савезног већа Скупштине СФРЈ (1980–1984), самостални саветник у Одбору Савезног већа Скупштине СФРЈ за иностране послове (1984–1992), самостални саветник у Државној комисији за ратне злочине и злочине геноцида (1992–1993), вршилац дужности секретара Одбора Већа грађана Савезне скупштине СРЈ за економске односе са иностранством (1993–2000), одговорни уредник за информисање стране јавности у Одсеку за послове информисања Савезне скупштине СРЈ (2000–2003), одговорни уредник за информисање стране јавности у Групи за послове информисања у Одсеку за протокол и информисање Скупштине Државне заједнице Србија и Црна Гора (2003–2004), шеф Групе за послове протокола у Одсеку за протокол и информисање Скупштине Државне заједнице Србија и Црна Гора (2004–2006), саветник у Одељењу за послове протокола, едукацију и презентацију скупштинске баштине Генералног секретаријата Народне скупштине Републике Србије (2006–2007), секретар Одбора Народне скупштине Републике Србије за међунационалне односе (2007–2012).

23 Архив Комитета Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Документација Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, *Zabeleška sa sastanka koji je održan u Državnoj komisiji 17. aprila 1992. godine*, док. бр. 8/1-02-005/93-1; *Ауторизовани текстови интервјуа са Владом Тошићем...; Ауторизовани текстови интервјуа са Светозаром Зечаром...; Ауторизовани текстови интервјуа са Бранком Бранковићем...*

Прилоі 1

SKUPŠTINA SFRJ
Stenografske beleške sa sastanka
Stručne radne grupe Komisije za genocid i ratne zločine Skupštine SFRJ,
održanog 17. IV 1992. godine, sa početkom u 13 časova i 10 minuta
Beograd, aprila 1992. godine²⁴

Stenografisale:

1. Dunić Milica
2. Balković Milanka

Sastanak Stručne radne grupe Komisije za genocid vodio Milan Bulajić, predsednik Komisije za genocid.²⁵

Dr Milan Bulajić, sekretar Državne komisije Saveznog veća Skupštine SFRJ za ratne zločine i zločine genocida: „Predlažem da počnemo sa radom. Prvu sjednicu Državne komisije za ratne zločine i zločine genocida, odnosno za prikupljanje građe i utvrđivanje zločina nad srpskim stanovništvom i drugim narodima na teritoriji oružanih sukoba u Hrvatskoj i na drugim teritorijama već smo održali. U stvari, radi se o dokazivanju ovih strašnih zločina koji se danas dješavaju.

Na ovoj sjednici, koja je dugo trajala, sa ovim sastavom Komisije, koji je veliki, smatrali smo korisnim da na užem radnom sastanku profesionalno razmotrimo neka pitanja koja zahtjevaju najhitnija rješenja, da sagledamo na koji način je moguće probati doći do njih putem normalne zakonske procedure u ovom prilično velikom bezakonju razbijanja države.

Ja sam pokušao, na Prvoj sjednici Državne komisije na primjeru zločina u Sijekovcu kod Bosanskog Broda, zatim, zločina u Kupresu, da ukažem na probleme, na metodologiju rada i da se vidi kako je moguće u takvim uslovima raditi. Zemlja se razbija u mnogim krajevima sa stanovišta funkcionisanja zasnovanog na pravu, a Sijekovac nam je primjer da organi vlasti ne funkcionišu,

²⁴ Архив Комитета Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Документација Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, *Stenografske beleške sa sastanka Stručne radne grupe Komisije za genocid i ratne zločine Skupštine SFRJ, održanog 17. IV 1992. godine, sa početkom u 13 časova i 10 minuta*, док. бр. 8/1-02-005/93-2.

²⁵ На овом месту у стенографским белешкама је направљена грешка. Наиме, Милан Булајић, како смо видели у овом раду, био је секретар Комисије, а не њен председник. Председник Комисије, како смо такође видели у овом раду, био је председник Скупштине СФРЈ Слободан Глигоријевић Ајга.

gdje se pojavljuju krizni štabovi koji uzimaju svu vlast u svoje ruke. To je mjesto svih zločina, posebno sa stanovišta strateškog značaja borbi i rata koji se danas vodi u Jugoslaviji.

Na Sijekovcu i na Kupresu se može pokazati izvršeni zločin. Kako taj zločin dokazati i ko je agresor, da ne bismo išli mnogo u prošlost i razmatranje, zatim, kako slušati vijesti sinoć i jutros na američkim medijima u kojima se govori jednostrano o agresiji srpskih paravojnih formacija, govori se o stradanju Muslimana, a ne govori se o drugima.

Ja sam jedan od onih koji je smatrao da ne treba u nazivu Komisije na prvo mjesto isticati zločin nad srpskim stanovništvom nego zločin genocida, a zločini će pokazati nad kim je izvršen. Međutim, tih dokaza nemamo, zločin u Sijekovcu bio je 26. marta 1992,²⁶ a danas je 17. april 1992.

Govorim o Komisiji koja je dobila mandat od Skupštine SFRJ. Mi nemamo ništa sa stanovišta pravnih dokaza da je zločin u Sijekovcu izvršen. Da se pred ovom Državnom komisijom, a to smo rekli na Prvoj sjednici Državne komisije, danas postavi pitanje u ovom sudbonosnom momentu rješavanja i nagovještavanja teških sankcija protiv ostatka Jugoslavije, mi ne bismo imali danas nikakve dokaze da je zločin u Sijekovcu izvršen, a u isto vrijeme, svjedoci paradiraju preko televizije, kao i očevici, koje niko nije saslušao.

U „Izvještaju“ najvišem državnom rukovodstvu rečeno je da je jedan od tih leševa, koji je bačen u Savu, isplivao i, pozivajući se na štampu, tvrdi se da je taj zločin izvršen maljem, a to podsjeća na zločin genocida 1941.

Mi smo prvog dana, kada se pojavila vijest o zločinu u Sijekovcu, razgovarali sa načelnikom Instituta za patologiju i sudsku medicinu VMA pukovnikom prof. dr Petrom Spasićem, koji je odmah pripremio ekipu. Međutim, ta ekipa nikada nije pozvana da ode tamo, čak je rečeno da ne može pošto je Bosna i Hercegovina u pitanju. Zašto nije mogla da ide pod „kapom“ ove Državne komisije? Na raspolaganju su bili stručnjaci na licu mjesta. Koliko sam obaviješten, ni oni nijesu pozvani. Preko štampe ste pročitali da su na konferenciji za štampu Kninskog korpusa JNA,²⁷ 106. i 108. brigada ZNG označene kao krivci za teror u Kupresu.²⁸ Ta dokumentacija i svjedoci su pokazani.

Ova Državna komisija o tome nije obaviještena, te svjedoke ni jedan organ vlasti nije saslušao i mi ne znamo koja je istina. Nije jasno zašto se stvarno ne preduzme više, nego svi tvrdimo da ne postoji pravni put, a sve se radi protiv prava. Sve što se radi protiv Jugoslavije je kršenje međunarodnog prava. Ako je

26 Злочин у Сијековцу код Босанског Брода, 26. марта 1992, почињен је над локалним српским цивилима од стране хрватских снага.

27 Кнински корпус ЈНА био је познат и као Девети корпус ЈНА.

28 Злочини у Купресу над српским цивилима почињени су од стране хрватских снага у периоду од 3. до 6. априла 1992.

situacija faktički takva da organi vlasti, pravosuđa i drugi organi nijesu prisutni u Sijekovcu, jer mi to područje ne znamo, zašto se ne pokrene procedura, a tu moramo imati odgovarajući put, da se traži upućivanje misije Ujedinjenih nacija za utvrđivanje činjeničnog stanja.

Više puta sam ukazivao da je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 17. januara ove godine (1992. godine – prim. prir.) donijela „Deklaraciju o misijama za utvrđivanje činjeničnog stanja“ upravo za područje gdje je ugrožen mir i bezbjednost. Te misije se upućuju u područja koja nijesu dostupna legalnim organima vlasti. Međutim, vrijeme prolazi gdje mi, zaista, putem dokaza, koliko se može, možemo na neki način braniti interes ove zemlje. I nije mi jasno zašto za taj leš, kada je nađen, nisu traženi stručnjaci patologije, sudske medicine da utvrde šta je nađeno.

Zatim, ja sam više puta isticao primjer 24 leša sa područja Gospića, gdje ih je ekipa VMA ekshumirala, utvrdila način ubistva, rekla da se radi o Srbima koji nijesu bili pripadnici nikakvih vojnih formacija, da je tu informaciju potvrdio *Njujork tajms* 25. januara ove godine (1992. godine – prim. prir.) i objavio: „Dokazi masakra ukazuju na hrvatsku stranu.“²⁹

Sve su to pitanja koja mi danas treba da vidimo, da nešto učinimo, jer sada je mjesec dana otkako je formirana ova Državna komisija. Iako smo svi radili, svako sa svoje strane, što smo mogli, mogu reći da smo imali razgovore sa saveznim javnim tužiocem, Saveznim sekretarijatom za narodnu odbranu, Saveznim sekretarijatom za unutrašnje poslove. Imali smo konsultativni sastanak sa potpredsjednikom Saveznog izvršnog vijeća, sa Predsjedništvom SFRJ, i izgleda kao da je sve oduzeto i da ne možemo krenuti u ozbiljnu akciju. Gledao sam izvještaj *Amnesti internešnala* i prosto je nevjerovatno koliko tu ima istine, koliko se tu govori o Gospiću, o 24 leša, objektivno i dobro. Recimo, slučaj koji sam ja danas na Okruglom stolu iznio i o kome sam govorio, koji je za mene bio nepoznat, a to je da je inženjer Rafinerije *Sisak*, koji je potpisao izjavu o lojalnosti hrvatskim vlastima pošto mu je prethodno kuća mitraljirana i bomba na nju bačena, odveden, ubijen i bačen na groblju. Tu se govori o tome da su članovi HDZ-a, 17. decembra 1991, uhapsili četiri osumnjičena čovjeka, zatim da su ih, 10. februara 1992, izveli na sud u Sisku i kada je počelo suđenje, da su žena i ćerka napadnute u sudu, da je predsjednik suda izjavio da je dobio prijetnje smrću i da je na kraju čitav predmet predat Vojnom sudu.

Imamo puno izvještaja koji su objavljeni u vezi sa zločinima prilikom pisanja faktičkih izjava, kao i za pripajanje SAO Krajini. Tu su i egzistencijalna pitanja i tu ima izuzetne hitnosti.

29 Злочин над српским цивилима у Госпићу у Лици починиле су хрватске снаге у периоду између 16. и 18. октобра 1991.

Pominje se izvještaj *Amnesti internešnala*, za razliku od onoga što mi sami sebi pričamo. Mi izgleda najviše sami sebe ubjeđujemo šta jeste, a šta nije. Ovdje imamo jednu informaciju iz *Helsinki voča* o Ujedinjenim nacijama. Moramo uzeti izvještaj *Amnesti internešnala*, obezbijediti nadležnosti ne samo za ono što govorimo o našoj strani nego i o većini. Ovdje se govori o zločinima paravoјnih formacija *Dušan Silni*, stravični dokazi se iznose o tome.³⁰ Mi moramo sve to izanalizirati. Objektivno se kaže da JNA sa tim nije imala veze. Sa svoje strane je preduzimala mjere protiv takvih zločina.

Mislim da bismo morali danas da se dogovorimo da se ovakav izvještaj izanalizira, da se prvo vidi, mi međusobno da vidimo šta je tačno, a šta nije, a da ono što nije tačno prikažemo u čemu nije tačno i da obuhvatimo komunikacije sa tim institucijama i da, ne bježeći, objasnimo i agresivno nastupimo sa tim dokumentima. Mi te mogućnosti imamo, ako se ne budemo i dalje držali stava „oni to znaju“, onda ne treba ništa dokazivati. To je izuzetno pogrešno i vrlo štetno. Izvršni sekretar Јеврејског конгреса је рекао: „Дajte вјеродостојне документе и ми ћемо то све даље слати и дати велики publicitet.“

Mi idemo na tu komandu Kninskog korpusa JNA – зашто тih докумената нема, зашто се не дају? Зашто се не покаже заплијенјена архива 108. brigade ZNG?

Tu imamo i pozivanje generalnog sekretara Предсједништва SFRJ Анделка Маслића на оно шта имате од ових ствари са Kupresa, могу да нам покажу и писмо JNA од 9. aprila 1992, jer vi имате вријемена и све то имате у рукама.

Tražili smo da Državna komisija dobije odgovor general-pukovnika Благоја Аджића³¹, од Војне комисије, а ми то до данас нисмо добили.

Ovo nije припремљено излагање и ја не желим да драматизујем пред вama,

30 Српска паравојна формација *Душан Силни* током оружаных сукоба у Хрватској у другој половини 1991. починила је бројне злочине над хрватским цивилима, нарочито на подручјима Источне Славоније, Барање и Западног Срема.

31 Благоје Ацић (Придворица код Гацког, Република Српска, БиХ, 2. септембар 1932 – Београд, Србија, 1. март 2012), генерал-пуковник ЈНА. По националности је био Србин. Од 1953. до 1992. године обављао је разне дужности у ЈНА. Био је командир вода у Гарди, командир чете у 166. гардијском пуку, командант Првог и Трећег пешадијског батаљона Четвртог пролетерског пешадијског пука, командант 168. пешадијског пука, командант 168. пешадијске бригаде, командант 25. и 26. пешадијске дивизије, те командант 52. корпуса ЈНА. Од 1986. до 1987. био је заменик команданта Седме армије ЈНА, од 1987. до 1989. заменик начелника Генералштаба ЈНА, а од 1989. до 1992. налазио се на функцији начелника Генералштаба ЈНА. Након оставке савезног секретара за народну одбрану СФРЈ генерала армије ЈНА Вељка Кадијевића, 8. јануара 1992, једно кратко време поменуте године био је и вршилац дужности савезног секретара за народну одбрану СФРЈ (на том положају је, 27. фебруара 1992, заменио адмирала Станислава Бровета). На функцијама начелника Генералштаба ЈНА и вршиоца дужности савезног секретара за народну одбрану СФРЈ, током 1992. заменио га је генерал-пуковник Живота Панић (на функцији начелника Генералштаба ЈНА заменио га је 27. фебруара 1992, а на положају вршиоца дужности савезног секретара за народну одбрану СФРЈ заменио га је 8. маја 1992). Иако је био кадар БиХ, Благоје Ацић није напуштао југословенску савезну службу све до пензионисања 1992. године. Након пензионисања остао је да живи у СРЈ тј. Србији све до смрти.

информације које се постављају пред нас, када су у питању масе убијених људи, масе гладних људи, у црно завииени домови, слажем се са тим да се истина каже, да се каже пуна истина, не наша ни њихова истина, него пуна истина.

Predlog je da se piše i Tuđmanu, neka nam oni kažu preko Šeparovića³², jer mi imamo jedino i možemo imati kredibilitet, a svi drugi putevi su neizvjesni.

Ako nas blokira Evropska zajednica³³, ne blokiraju nas Ujedinjene nacije, nesvrstani svijet, Kina, Japan, sem ako nećemo da sjedimo i da nam sutra mogu poslati i NATO snage, itd.

Ono što bih želio to je da čujem od vas, da nam vi kažete da ste se konkretno dogovorili šta u ovim uslovima da napravimo; imamo i pravnike, da ne budemo zakovani za pravne norme ali da po principima zakonitosti, pravde, kako i na koji način sve to uraditi, kako i na koji način stvarno da nadoknadimo izgubljeno vrijeme.

Mi počinjemo sa godinom zakašnjenja. Moramo biti stvarno operativni i operativno raditi, moramo tematski raditi, moramo da konkretizujemo i definitivno utvrdimo stanje stvari. Ima 300.000 izbjeglica, o tome je govorio i Brana Crnčević³⁴. Međutim, kada proučimo ratne zločine u Drugom svjetskom ratu u okviru Komesarijata za izbjeglice, to nam je onda i dan-danas glavna građa kada se provjeravaju mnoge stvari. Mi danas radimo manje nego u toku Drugog svjetskog rata u slobodnom dijelu Jugoslavije, mnogo manje nego što je onda rađeno, a to nam sve stoji na raspolaganju, sutra će biti manje, a prekosjutra još manje i mislim da o tome moramo voditi računa.

Ja sam danas apelovao na Okruglom stolu, jer jedino ko uzima izjave to su novinari, da uzimamo izjave od ljudi koji će biti garantovano povjerljivi, koji će to dati dobrovoljno, koji će sutra kad zatreba zaštititi i njih i tu dokumentaciju. Sada smo primili odgovornost u ovoj Državnoj komisiji, a sutra je tačno mjesec dana, mislio sam da ćemo se za mjesec dana organizovati.

Savezni javni tužilac Ljubo Prljeta je s pravom rekao da vidimo šta može svako da učini i na njegovu inicijativu smo se danas skupili.“

32 Звонимир Шепаровић (Блато на Корчули, Хрватска, 14. септембар 1928 – Загреб, Хрватска, 30. јануар 2022), дипломирани правник. По националности је био Хрват. Министар иностраних послова Хрватске (1991–1992), шеф сталне мисије Хрватске при Уједињеним нацијама (1992), министар правосуђа Хрватске (1999–2000).

33 Европска заједница, данас Европска унија.

34 Бранислав Брана Црнчевић (Ковачица, АП Војводина, Србија, 8. фебруар 1933 – Београд, Србија, 14. април 2011), књижевник, афористичар, новинар и сценариста. По националности је био Србин. Делегат у Скупштини СР Србије (1989–1990), делегат из Србије у Скупштини СФРЈ (1990–1991), посланик у Већу грађана Савезне скупштине СРЈ (1992–1993). Иако је рођен на територији АП Војводине, у периоду 1990–1991, у Скупштини СФРЈ водио се као делегат Србије, а не као делегат АП Војводине.

Kontra-admiral dr Milosav Simić, predsednik Komisije Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ za ratne zločine: „Predlažem da se dogovorimo o dvije stvari.

Prvo, pošto smo iz raznih državnih institucija, koje imaju svoj obim rada, zadatke i sektore rada, da se dogovorimo šta ko treba, može i mora da uradi po ovom pitanju. Možda ovo „može“ treba na kraju da stavimo, kao i na koji „način“.

Bitno je da to najkraćim putem dođe do sekretarijata Državne komisije, ako to možemo nazvati sekretarijatom Državne komisije jer i tu treba učiniti da služba bude nešto veća, koja će plasirati u svijet ono što treba plasirati.

Drugo pitanje, da se dogovorimo kako sa dokumentacijom koju pojedine institucije već posjeduju, kako je srediti da može biti brzo pristupačna za vrijeme dokazivanja nekog zločina. To bi morale ustanove, svaka da radi u svom domenu, jer moramo imati nešto što može brzo da se plasira, kao što je u pitanju Sijekovac i Kupresa ali i dobro uređenu dokumentaciju da možemo braniti nevino optužene i optužiti onoga ko je počinio zločin.

U Armiji smo se nešto organizovali i, kako Mišo³⁵ reče, da smo snimak sa Kupresa i još neke stvari dobili, što znači da sada treba vidjeti šta prezentirati Državnoj komisiji, šta sa onim što Državna komisija može izabrati, a što JNA nije u stanju.

Ja sam odredio jednog čovjeka koji će pomoći da komunicira sa Državnom komisijom. Dvije grupe već rade na sređivanju dokumentacije, da svaki događaj koji može imati elemente ratnog zločina mora imati opis: mjesto, vrijeme, ko je učinio, svjedoke i gdje se dokument nalazi. Državna komisija će dobiti sve sa potrebnim snimcima sa Kupresa. Tu imamo dosta optuženih koji su pod istragom. Imaće to Državna komisija relativno brzo, bar dio tog materijala.

Vojnomedicinska akademija ima sve to sređeno i što se nas tiče, treba samo da vidimo na koji način, ali se o tome moramo dogovoriti sa sekretarijatom Državne komisije. Druže Bulajiću, da vidimo kako da se organizujemo, da to pregledamo, da vidimo šta se može objaviti, da vidimo gdje je čija obavjeza, onda, gdje ne može JNA da prikupi dokaze, jer JNA će sve manje moći da dolazi do dokaza, posebno kad se povuče iz krajina. Međutim, postoje tamo lokalni organi vlasti.

Što se tiče Sijekovca, tu nije mogla jer je postojala Državna komisija; pa da vidimo ko bi mogao zahtjevati kod Ujedinjenih nacija – nepristrasnog organa, koji će to vidjeti. Jer, ako svi radimo na svoj način, nije dobro, kao na primjer – JNA, tužilaštvo, nego da sve to plasira Državna komisija u svijet, kao i za našu javnost, da se zna sa kojim se dokumentima raspolaže.

Prema tome, da se danas o tome dogovorimo, kao i o načinu komunikacije sa sekretarijatom Državne komisije.“

35 Kontra-admiral dr Milosav Simić je mislio na dr Milana Bulajića.

Dr Milan Bulajić: „Zašto nismo obaviješteni makar o onome o čemu ste obavijestili novinare?“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Od ponedjeljka ćete dobiti.“

Dr Milan Bulajić: „Sati su u pitanju, ja postavljam Sijekovac i Kupres da se vidi ko snosi odgovornost. Ako je tačno to što je u Pres centru u Banjaluci rečeno da postoje ta i ta dokumenta, zašto to danas nije u sektoru bezbjednosti?“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Vrši se istraga, novinar je na licu mjesta pitao. Ja sam poslao danas za to pitanje dva novinara. To je na osnovu izjava izbjeglica – svjedoka. Organizovaćemo novinare, da se tako organizujemo, znači, da od danas počnemo tako da radimo.“

Dr Milan Bulajić: „Prije 15 dana smo o tome razgovarali i zašto već ne krenemo?“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Ja sam rekao – ekipa dalje ne može, mora ići drugim putem, kojim JNA ne može. Kad JNA kaže da nema pristupa, od nas se više ne može tražiti. Ekipa je došla do Tuzle.“

Dr Milan Bulajić: „Od Druge vojne oblasti JNA³⁶ nijesmo dobili izvještaj, da nam kažu – ne možemo.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Druga vojna oblast neće dati, kaže – ne možemo. U Tuzli kažu – ne možemo, Starčević³⁷ je rekao – ne možemo.“

Dr Milan Bulajić: „Ovdje pred sobom imam *Politiku* od 14. aprila 1992. u kojoj se kaže: ‘U borbama na Kupreškoj visoravni jedinice Kninskog korpusa JNA zarobile su kartoteku Prve čete Drugog bataljona 106. brigade ZNG Republike Hrvatske i niz dokumenata koji svjedoče o masakru koga su hrvatske formacije izvršile nad Srbima kao i o direktnom angažovanju hrvatskih vojnih i civilnih vlasti na prostoru zapadne Hercegovine.’ To je danas u Pres centru Informativne službe Kninskog korpusa JNA saopštio pukovnik Kosta Novaković³⁸. U toku je

36 Друга војна област ЈНА имала је седиште у Сарајеву.

37 Kontra-адмирал др Милосав Симић је мислио на пуковника др Миодрага Старчевића, начелника Правне управе Савезног секретаријата за народну одбрану СФРЈ.

38 Коста Новаковић (Бјелина код Бенковца, Хрватска, 6. децембар 1949), пуковник ЈНА, касније Српске Војске Крајине (СВК), Војске Југославије (ВЈ) и Војске Србије и Црне Горе (ВСЦГ), доктор наука. По националности је Србин. Завршио је Високу школу за војносоциолошке и психолошке студије и истраживања. Служио је у војним јединицама у Книну, Вуковару и Београду. Више година бавио се изучавањем српско-хрватских односа, посебно из периода Грађанског рата у Хрватској (1991–1995). У периоду од 1991. до 1995. године обављао је дужности портпарола Книнског (Деветог) корпуса ЈНА, портпарола СВК и помоћника команданта Главног штаба СВК за питања морала, информисања, правних послова, верских питања и односа са међународним организацијама. Био је и шеф војне делегације СВК за преговоре са хрватском војском и међународним организацијама и председник Комисије СВК за размену ратних заробљеника (ово последње у периоду 1992–1993). Након 1995. године службовао је у Генералштабу ВЈ (касније Генералштабу ВСЦГ) и Министарству одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора у којем је био начелник Центра за односе са Хашким трибуналом за бившу Југославију.

sistematizacija dokumenata, odnosno dokaza koji će biti predočeni javnosti, a danas su novinarima ponuđeni izvodi iz obimnog optužujućeg materijala.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Ti dokazi kao takvi nisu definitivni. Dokaze mora imati tužilaštvo i to ne može ići preko Državne komisije. Mi novinarima dajemo na uvid nadležne dokumente, a ostalo će doći ovdje.“

Dr Milan Bulajić: „Ja predlažem da nas pozovu da mi dođemo u Knin. Skupština SFRJ je naredila da se Komisiji moraju stavljati na raspolaganje dokumenta, a to važi i za Armiju kao i za sve druge.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Dokumenti će stajati i biti kao deo istorije. To ćemo imati kao uvid u najskorije vrijeme.“

Dr Milan Bulajić: „Mi za to nemamo vremena jer već sutra će se početi razgovarati o glavi VII Ujedinjenih nacija!³⁹ A šta se mi dogovaramo?“

Pukovnik Dragan Zgonjanin, zamenik vojnog tužioca JNA: „Novinar je na licu mesta i sve što želi može da se vidi. Da bi se nešto prečistilo, to mora da se obradi. Ne može ići sve to na Komisiju, a da nije prethodno ispitano jer to nisu jednostavne situacije koje su na terenu. Oko toga ima sto poslova, to su vojnički poslovi, to su vojnički ratnici, a u prvom pogledu je prednost kako da se spasava glava vojnika. Znači, novinar je na licu mesta i on to odmah dobija. Tek kada se vidi šta treba dokazati, Komisija će od toga dostavljati materijal. Prema tome, ako je pre neki dan bio 14. april, a danas je 17, nije mnogo vremena prošlo.“

Dr Milan Bulajić: „Takođe se kaže da su zarobljene i teritorije kada je reč o Kupreškoj visoravni. Istina, danas ispada da može komanda korpusa ili oblasti da ima ovaj materijal, a Generalštab JNA da nema.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Tu je snimak dobar.“

Ljubomir Prljeta, savezni javni tužilac SFRJ: „Ja sam prošle godine imao sastanak sa republičkim komisijama. Pošto su zločini već počeli i ako je gro posla tu, tužilaštvo to obrađuje i prikuplja materijal koji je zasnovan na podacima koji su dostavljeni.“

Imamo najveći broj izbjeglica, da se na osnovu toga prave dokumenta o zločinima za pojedine pozicije kao i na drugim poslovima. Na tome nije mnogo urađeno, a masa materijala je urađena u AP Vojvodini i Republici Srbiji. Neke stvari je teško raditi u uslovima kada se vodi rat. Većinom su podaci bili van mjesta događaja jer su se zločini odvijali na ratištu. Naravno da je i pored toga redovno to rađeno, ali mislim da su to radili redovni organi i da su mogli uraditi mnogo više.

39 Глава VII Повеље Уједињених нација дозвољава Савету безбедности Уједињених нација, највишем органу у Уједињеним нацијама, да против неке државе уведе санкције или да примени оружану силу. У овом случају мислило се на употребу оружане силе против Југославије што се тада, 1992. године, ипак није догодило али јесу, 30. маја 1992. године, Југославији уведене тешке санкције.

Radi se o podacima koji su pripadali Republici Hrvatskoj, Saveznom javnom tužilaštvu, sve je to razbijeno, pravosudnih organa tamo nije bilo, a možemo ispitivati i razloge zašto je to tako.

Predlažem da se dogovorimo šta možemo uraditi da ne dopustimo da bude upropašćeno to što sada imamo, ako se ne zaustave ova krvoprolića, da ne propustimo to što smo propustili da se do sada uradi.

Da se dogovorimo, imam konkretan prijedlog: prema Odluci o obrazovanju Državne komisije, Komisija je obavezna da svojim dokumentima obavijesti Skupštinu SFRJ i sve druge šta je u tom postupku utvrdila.

Moramo se sada razjasniti koji je to dokument koji će Komisija raditi i šta treba da izvrši da bi se mogli dogovoriti šta ko treba da dostavlja.

Svrha zadatka je da u Komisiji možemo da napravimo puno dokumenata koji treba da imaju osnovu, da se naprave po onome kako u Odluci o obrazovanju Komisije piše, jer Komisija neće donositi odluke i formalno-pravne akte, kao ni odluku o utvrđivanju.

Komisija treba svojim radom i završnim aktom da uradi to što će se zvati izvještaj, a izvještaj bi trebalo raditi za određene zločine gdje je moguće uraditi taj posao, za određene zločine, kao i što će na kraju svog rada podneti izvještaj.

Šta u izvještaju treba da bude sadržano?

U izvještaju treba da bude sadržan opis zločina, posljedice, dokazi o tom zločinu putem koga se može dokazati to što se tvrdi.

Ovo što imamo za ozbiljan rad Komisije, koja treba da se pojavi pred našom javnošću, biće gotovo pred međunarodnom javnošću, a to je informacija u osnovi o elementima, a to što je u pitanju čak nije ni provjereno na bolji način. U pitanju je da će to raditi i Treća brigada, ali se ne znaju liste.

Prema tome, ti organi će tu građu sakupljati i imati je kod sebe za razne potrebe. Za proteklo vrijeme treba vidjeti šta organi imaju, a šta bi mogli iz svoje dokumentacije i materijala da pošalju kao izvještaj Komisiji. Na primjer, za područje Vukovara, koliko sam obaviješten, jedino JNA ima odgovarajući materijal o tome.

Predlažem da se Komisiji ne dostavljaju materijali u obimu kako se prave za potreban postupak pred pojedinim organima, nego jedan materijal za potrebe Komisije – izvršen je zločin tog i tog dana, dokaz svjedoka – Petar Petrović, Marko Marković, ekshumacija, obdukcija, da se dostavi fotokopija ili prepis osnovnih dokumenata. Može da se procjenjuje da li je taj kvantum dokaza koji je ponuđen u materijalu zločin koji treba evidentirati. Organi imaju različite podatke i u izvještaju ih treba realizovati tako da ih organ primi kao svoju obavjezu.

Ja kao savezni tužilac nemam materijal. Ja, na primjer, imam kod sebe jedan broj izvještaja – od Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove o tome šta

se desilo u Sloveniji; zatim od Savezne uprave carina šta se po tom pitanju sve desilo, itd. Ja sam rezonovao da nema smisla da o tome ja podnosim izvještaj, jer se ne radi o mom izvještaju, nego da je to izvještaj Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove. Mi tu ne smijemo Sloveniju preskočiti, jer u Sloveniji su izvršeni gnusniji zločini nego u Hrvatskoj, čak sa manje povoda. Mi znamo šta se u Sloveniji uradilo sa članovima porodica. Savezni SUP ima dokaze o tome šta se sve desilo sa policijom u Sloveniji u vrijeme ovih događaja. Dakle, da se iz tog izvještaja izvede jedan rezime u vrijeme od dana događaja u Sloveniji, kako je postupano prema organima unutrašnjih poslova, šta je sve učinjeno – ti i ti zločini, zatim, isto tako na graničnim područjima – ti i ti dokazi lica. Naravno, ovo uzimam za primjer.

Za Hrvatsku ja ne raspolazem dokumentacijom, ali pretpostavljam da vojni organi, pravosuđe, svi organi bezbjednosti imaju ogroman broj materijala. Za jedan broj zločina treba kratko izvući iz optužnice ili presude da se to dostavi Komisiji, a Komisija, ti Mišo⁴⁰ znaš, mora imati stručnu službu gdje bi radilo 4-5 ljudi, stručnih za metod rada ove Komisije. Mora se raditi materijal za propagandu, koji će služiti kao osnova za izvještaj i da Komisija te materijale usvoji.

Prema tome, predlažem ovo što sam rekao kako treba raditi, da se dogovorimo da se svi materijali sačine i dostave Komisiji.

Za zločine za koje je poznato da su se desili, a za to nemamo nikakav materijal, a te informacije imaju policija, vojni organi, da se obavi rasprava u tim organima i vidimo šta ko može uraditi.

Oko Sijekovca već je kontra-admiral Simić rekao da to nije dostupno vojnim organima.

Tužilac u Bosni i Hercegovini je Srbin, u Doboju je isto Srbin, prema tome, nije u pitanju služba koja to nije htjela. Prvo su svi organi pobjegli. Ja sam telefonom predlagao da se nađe ekipa sastavljena od tri čovjeka koja će ići na tu teritoriju i utvrditi činjenice. Mi, vjerovatno, nećemo biti u stanju da utvrdimo šta se desilo u Sijekovcu.“

Dr Milan Bulajić: „Na Kupresu su izbrojani leševi. Zašto ekipa pukovnika prof. dr Spasića nije poslata tamo? Zašto ova dva čovjeka koja su se pojavila na TV nisu ni saslušani?“

Ljubomir Prljeta: „Možda i jesu.“

Pukovnik prof. dr Petar Spasić, načelnik Instituta za patologiju i sudsku medicinu Vojnomedicinske akademije (VMA) i profesor sudske medicine na VMA: „Oko svedoka koji su se pojavili na TV mi moramo da vidimo. Jer, dolaze izbeglice, neko bi morao biti zadužen za izbeglice ili tražiti od Komesarijata za izbeglice. Ali, imamo i Komisiju za zarobljenike, tamo je to zabeleženo.“

⁴⁰ Љубомир Прљета се обраћао др Милану Булајићу.

Dr Milan Bulajić: „Neko bi morao to da radi po službenoj dužnosti.“

Pukovnik prof. dr Petar Spasić: „Mi to moramo videti. U Srbiji je osnovan Komesarijat za izbeglice, što znači, trebalo bi ga zadužiti i za to.“

Ljubomir Prljeta: „Jutros je bio ministar pravosuđa i uprave RSK,⁴¹ rekao sam da bez njih na terenu ništa nećemo uraditi. Moraju se ljudi na terenu angažovati, da se utvrde zločini koji su u tom selu izvršeni, da se nađu dokazi.“

Dr Milan Bulajić: „Da se dogovorimo šta ćemo, kada se ovaj sastanak završi, napraviti. Zamjenik saveznog sekretara za pravosuđe i organizaciju savezne uprave predlaže da angažujemo jedan institut da razmotri organizaciju, djelokrug rada. To treba, ako sam naučni radnik, uvijek predlažem da naučno radimo, ali da radimo u korak.“

Vidimo da vojno tužilaštvo pokreće parnice.

U *Helsinki* voću tačno se daju podaci, čak se za akcije JNA zna, svjedoci su potvrđeni. To treba vidjeti. Svaku meru preduzeti (kao Pontije Pilat), ‘peru ruke’.

Zatim, tu imate ove odrede, da napomenem, kao što su *Dušan Silni*, da vidimo šta se tu može učiniti.

Sada su jedino krivi Srbija i JNA. Preduzeće mjere da razbiju JNA i sve Srbe.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Ali, to nije na osnovu dokaza, to je propaganda!“

Dr Milan Bulajić: „Oni će ići na Savjet bezbjednosti UN, a mi za mjesec dana nismo ništa učinili. Superdemokratija ne može da dođe do tih dokumenata.“

Svetozar Zečar, zamenik saveznog sekretara za pravosuđe i organizaciju savezne uprave SFRJ: „Ja razumem zašto postavljaš ovo pitanje, jer zaista kasnimo. Kasnimo sa obrazovanjem Komisije, a sada i sa prikupljanjem podataka, umesto da smo istog dana imali na Savetu bezbednosti UN što se tiče Sijekovca i Kupresa. Sada nam postavljaju uslove – Evropska zajednica, KEBS,⁴² itd. Neke stvari se moraju jako ubrzati, ova država se mora stvoriti pod hitno, više nema Ustava, ustavne procedure, do kraja meseca mora se stvoriti država.⁴³“

Što se tiče Saveznog sekretarijata za pravosuđe i organizaciju savezne uprave, ovo što smo dali u mišljenju, ovo jeste posao koji zahteva da se pristupi seriozno. Mi za to nemamo vremena, a i u takvoj smo situaciji da moramo raditi mnogo brže.

⁴¹ Министар правосуђа и управе Републике Српске Крајине (РСК) у то време био је мр Војин Шуша. О наведеном у овој фусноти види: „Одлука о избору министара у Влади Републике Српске Крајине“, *Службени гласник Републике Српске Крајине*, бр. 12, 22. 5. 1992, 718; Milan Gulić, „Paralelna vlada Riste Matkovića 1992. Prilog proučavanju političkih sukoba u Republici Srpskoj Krajini“, *Istorija 20. veka*, XXXIX, br. 1 (2021), 168.

⁴² КЕБС, односно Конференција за европску безбедност и сарадњу. Данас ОЕБС, односно Организација за европску безбедност и сарадњу.

⁴³ Светозар Зеچار је, када је изговарао речи „ова држава се мора створити под хитно“ и „до краја месеца мора се створити држава“, мислио на проглашење Савезе Републике Југославије (СРЈ) које се у то време припремало и које је уследило 27. априла 1992. године, када је и званично престала да постоји Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ).

Nisam za to da radimo volonterski i proizvoljno. Moramo poći od Ustava i zakonskih obaveza državnih organa kao i nadležnosti. Kada se radi o prikupljanju podataka, o utvrđivanju zločina genocida, tu su tužilaštva, unutrašnji poslovi, vojna tužilaštva i s obzirom na to da su tu rezultati rada, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu ima svoju ulogu i veliki zadatak. Najviše bi mogao on da doprinese da se ti podaci i ta dokumenta dostave Komisiji.

Ovaj Savezni sekretarijat je spreman da maksimalno pomogne Komisiji u granicama svojih nadležnosti, ali i van toga. Mi smo spremni da i kadrovski ojačamo Komisiju, da pomognemo u radu, možemo dati doprinos u analiziranju ovog izveštaja o kojem je Milan⁴⁴ govorio i kod *Helsinki voča* i *Amnesti internešnala*, da vidimo šta je sve utvrđeno i da napravimo analizu tih izveštaja. To bi bilo nešto što bi bilo najneposrednije vezano za Savezni sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave. Ako mislite da tu ima još nešto, da o tome da razgovaramo.

Ovo što je Prljeta izneo o tome kako treba pristupiti izradi izveštaja i bez velike građe, ja sam za to da se odmah pristupi drugovima iz SSNO-a, jer su nedopustive stvari da ovo što je situacija takva da smo čitali iz novina da su novinari obavešteni šta se tamo desilo, a da ova Komisija nije to radila pre, nemam ništa protiv, istovremeno to se mora staviti kroz izveštaj i dostaviti nadležnom organu.“

Dr Milan Bulajić: „Vaša pomoć je tu jako važna, po mjestu i po organizaciji.“

Spasoje Bogdanović, pomoćnik saveznog sekretara za unutrašnje poslove SFRJ: „Savezno javno tužilaštvo je stavilo tu zahteve početkom novembra meseca 1991. Mi smo taj zahtev dostavili MUP-u Republike.⁴⁵ Realnost je, niti Savezni SUP može da vrši ispitivanje niti je vršio ispitivanje, drugo, tačno je ovo da ovu bitku treba da dobiju na terenu veštaka. Po meni treba da postoji koncepcija na tom delu posla. Međutim, ako je ovakvo stanje, predložio bih, na terenu direktno nedostaje jedan dokument koji bi bio možda ne u smislu da on bude takav da pretenduje u svim slučajevima, ali treba da se preduzmu određene radnje i mere kod dokumentovanja dela, kao što to radi Komisija koja vrši uviđaj.

Morali bismo da idemo sa jednim aktom Komisije da to stavimo po svojoj liniji i da to minimalno uradimo, da to sistematizujemo.

Mi imamo sedam centara u četiri srpske krajine⁴⁶ ali je to po liniji tužilaštva i pravosuđa. Ako je moguće. Savezni sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave da napravi jedan takav akt. Po međunarodnom pravu to se sve

⁴⁴ Светозар Зечар је мислио на др Милана Булајића.

⁴⁵ Из приложених стенографских белешки није јасно на МУП које Републике је мислио Спасоје Богдановић.

⁴⁶ Под термином „четири српске крајине“ Спасоје Богдановић је мислио на Републику Српску Крајину (РСК).

radi na isti način. Treba da se upodobi jedan obavezujući akt i da to bude nosilac koji može da se uključi u sve to.“

Ljubomir Prljeta: „Sličan sastanak bi trebalo da održimo i sa ljudima iz Srpske Republike Bosne i Hercegovine⁴⁷ iza nedjelje, a da se usmjeno dogovorimo da počnemo da radimo, a to je ovo što savezni organi imaju iza vas.“

Spasoje Bogdanović: „Iz Bosne i Hercegovine neće moći da dođu.“

Miroslav Radović, načelnik u Saveznom sekretarijatu unutrašnjih poslova SFRJ: „Prvo, dopustite mi da izrazim respekt prema pristupu ciljevima i da prisutnima kažem da imamo razloga za optimizam, s obzirom na to da iz iskustva iz međunarodne prakse, kao čovek koji zna nešto u vezi sa dokazivanjem, smatram da će to biti i krivično i stručno nama veoma dragoceno.

Ovde smo ispred dve vrste zadataka. Prvo su čisto palijativni hitni neodložni zadaci. Mi imamo zbivanja koja moraju da usmeravaju bilo čiju svest, Sijekovac je u Bosni, i to je ono što mi ne možemo odlagati, ako želimo da upotrebimo taj stravični nasrtaj. U ovom momentu je u pitanju najobičnija hitnost. Ovaj posao se mora raditi potpuno metodično. Prema tome, imamo jedan deo posla koji se mora brzo završiti, ali se mora raditi na jedan način koji je pravnički ozbiljan, koji će saopštiti one rezultate i stvoriti one rezultate koji su upotrebljivi.

Metodologija treba da ide u dva pravca. Prvo, šta učiniti da zadovoljimo najneophodniju vezu i drugo – šta da učinimo da ovaj posao ide kako najbolje želimo.

Što se mene tiče, ne bih govorio šta treba hitno raditi. Teško je ne složiti se da opšta javnost zna, a da nadležni organi ne znaju, tu nema opravdanja, potpuno je to teško objasniti, osim onoga koji sve to ne može upotrebiti za svoj izveštaj.

Ja se čak ne bih upuštao ni u kakve velike glagole oko toga da li sme da bude ili ne sme.

Što se tiče metodološkog rada, ja mislim da ovo nameće složenost posla, da ima bezbroj aspekata koji zaslužuju ozbiljnu naučnu obradu, čak smo našli referente, tražimo jedno savetovanje o pravnoj zaštiti čoveka u ratu, o odgovornosti za zločin. To će biti jedan od doprinosa koji će znatno raščistiti pravne dileme. Mislim da bi u okviru tog savetovanja neko trebalo posebno da se zauzme, da malo analitički uredimo ovu metodologiju rada, da se prouče metodološki problemi, a da li ćemo praviti nekakav obrazac, ko je kome podređen, šta medicinska nauka, šta pravni instrumentarij, tu je mnogo stvari koje treba staviti u jedan poredak da bi tekle.

Dakle, da se posveti pažnja i ovom savetovanju. Ti i ja⁴⁸ smo malo razgovarali da se predstavnici naših službi, jedan broj ljudi za koje se misli da mogu pomoći, angažuju. Ono što ne možemo odlagati, to su neke udarne stvari

47 Српска Република Босна и Херцеговина је данашња Република Српска (РС).

48 Мирослав Радовић се обраћао Сретену Радовановићу.

koje treba upotrebiti po metodu odbrambenog refleksa. Jer, ako neko tako jako zamahne da te smoždi, više nije važno šta ćeš iza toga učiniti. Prema tome, da ovome posvetimo na dva načina pažnju.“

Sreten Radovanović, samostalni savetnik i načelnik u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe i organizaciju savezne uprave SFRJ: „Kada smo se založili da taj pristup bude, mi u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe i organizaciju savezne uprave mislili smo na metodologiju, ali ne na glomaznu, nego na najelementarniju koja će omogućiti brzo preduzimanje protivradnji i poslova od strane nadležnih organa, da se učini dokumentacija dostupna Komisiji. Na primer, kada pravosudni organi izađu na lice mesta, onda preduzimaju radnje i najosnovnije što bi trebalo da bude, to je da ta komisija treba da radi kopiju i da je dostavlja Državnoj komisiji. Dakle, da sasluša, povede istragu, d zapisnik, jedan primerak toga da bude u Državnoj komisiji. Zašto Državna komisija ne bi imala sve ono što je sudski dosije? Nema tu bitno-nebitno, sve je bitno, a pogotovo je bitno ukoliko je verifikovano od nadležnog organa, kad dođe do međunarodnog organa. Znači, bitna je forma, procedura, da izjavu nije uzeo neki činovnik, nego sudija, ovlašćeni organ.“

Drugo, ja razumem da ovo vreme traži hitno reagovanje, nego za mene je važno, ako se Državna komisija oglasi i kaže da je obavestena, da će saopštenje dati kada se prikupe podaci. Ako nije obavestena, onda je to kardinalno. Prema tome, trebalo je izaći u javnost i kasnije, nego kako to novinari kažu – bilo je to, pretpostavlja se to i to. I SSNO-u želimo da pomognemo, ali tu podržavam ovo što je rekao kontra-admiral Simić, da Državna komisija treba da ima sekretarijat koji bi bio sastavljen od ljudi koji bi operativno radili, kada se čuje da se nešto dogodilo, da se u susret događaju ide, da se o tome dobije informacija.“

Dr Milan Bulajić: „Upravo smo tako radili u slučaju Sijekovca. Onog dana kada je bila vijest o Sijekovcu, ja sam sa Simićem razgovarao. Sekretarijat Državne komisije je rekao da će nam sve dostaviti i staviti na raspolaganje. Nas dvoje-troje još nismo zaposleni, jer je sve prazno.“

Zašto Državna komisija – ne da ona radi, ona treba da koordinira, a evo, vidite koliki je problem da se iskoordinira. Da drugovi iz JNA shvate da je JNA na optuženičkoj klupi i ako dostave Državnoj komisiji sve, to će onda dobiti desetostuku vrijednost.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Prije toga da se dogovorimo da li je bitnije da jedan događaj koji se dešava u savremenosti, kao što je slučaj Kupresa ili drugi koji mogu biti odmah plasirani sa onim što imamo u javnost, našu i svetsku, pa da ti dokazi idu sa pojačavanjem, ili da idemo drugim putem – da to sve dođe, pa da Državna komisija plasira. Ja mislim da je bolje da se plasira

odmah. U međuvremenu, kako to ide o događaju sa potpunom dokumentacije, trebalo je da skratimo vrijeme. Negde treba 10 do 15 dana, a negde i dva mjeseca da taj događaj možemo u potpunosti utvrditi, poslije istrage, da je on takav sa svim činjenicama. Ne bi trebalo da smeta što je onaj dao na Kupresu izjavu, nego da se brzo dobije.“

Dr Milan Bulajić: „Ako, ova Komisija treba da radi; ipak Komisija ima i imaće potpunije kriterijume, uzimajući u obzir Savezno javno tužilaštvo, SSUP i druge, nego što će imati onaj u Pres centru Kninskog korpusa.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Tamo su novinari, snimaju, izvještavaju.“

Ljubomir Prljeta: „Mi bismo to sve uradili, ako bude istina i ako bude dokumentovano.“

Pukovnik Dragan Zgonjanin: „Nije jednostavno ni lako. Mi smo imali Vukovar, bilo je 800 zarobljenih hrvatskih MUP-ovaca koji su bili presvučeni u civilna odela. Pravosudni organi, civilni organi i VMA odgovorno su radili tri meseca dok su sve to sanirali. Sada dođe hrvatski MUP-ovac i kaže: zaklano je pet ljudi i tri meseca traži se dokaz – žrtva. Gde je dokaz? Kupres – tamo su trupni oficiri i rezervisti i tamo je novinar; da nije bio on, možda još ne bi ni došlo do toga da bi trebalo da dođe i istražni sudija, nema prolaza do Kupresa, presečeni su putevi, ne znam da li su naši organi izvršili uviđaj. To će se naknadno vršiti.

U Okučane istražni sudija je došao i nije mogao izvršiti uviđaj.

Mi ćemo dati spise svim našim tužilaštvima da sve slučajeve dostavimo Komisiji, daćete nam pravi naziv Komisije, da neposredno kada imaju takav slučaj taj slučaj i dostave Komisiji. To će biti operativni dokumenti dostavljeni Komisiji.

Jeste u pitanju vojska, tu je vojska koja ratuje, nije istražni tužilac, uvek koriste situaciju kada je bliži sudija da on izađe na lice mesta i nije ni bitno da mi to izvršimo. To je vrlo komplikovano i vrlo teško. To je skupčano sa hiljadu problema. Nikada nismo obmanuli za dokumenta, samo je pitanje vremena.“

Dr Milan Bulajić: „Ja vjerujem u sve ono što ste Vi rekli. Ima ono „ali“ da se tu moglo mnogo učiniti. Ako se mogu pokazati dokumenta, pred novinarima vršiti ekshumacija, ako se mogao naći leš sa razbijenom glavom maljem, ako su ti dokumenti pokazivani, da sve to znamo. Ja govorim ovdje o Kupresu. To su zločini kada je Državna komisija već bila oformljena. Ja insistiram na ovom drugom slučaju zato što je to bilo vrijeme kada smo preuzeli tu odgovornost šta ćemo kod toga da radimo.

Htio bih da pored dugoročnih pitanja ko će i šta da radi, nastavimo po prijedlogu saveznog javnog tužioca, mi imamo niz konkretnih stvari koje treba da napravimo.

Prvo, Savezno izvršno vijeće SFRJ treba da dostavi izvještaj za koji mu je dala nalog Skupština SFRJ.

Drugo, Ljubo⁴⁹ je spomenuo izvještaj o zločinima u Sloveniji i Hrvatskoj koji treba da se dostavi i da vidimo šta tu ima.

Treće, pisali smo Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu prije 10-15 dana da nam dostavi odgovor *Helsinki voća*. Mi to nismo dobili.

Smatram da se mi danas moramo dogovoriti ko će dati nalog da se napravi analiza izvještaja *Amnesti internešnala*, a tu se javio Zečar iz Saveznog sekretarijata za pravosuđe i organizaciju savezne uprave da napravi analizu. Nalog znači da se napravi jedna revizija šta stoji, a šta ne stoji, šta je preduzeto sa naše strane. Moramo se maksimalno otvoriti prema Ujedinjenim nacijama i međunarodnim organizacijama.

Iznio sam mišljenje da je pogrešno kada smo u Ženevi oštro odbili da se stvori organizacija, razumijem razloge, mislim da je faktički u sadašnjem momentu, samim tim što odbijanjem da formiramo međunarodnu komisiju u okviru Crvenog krsta, unaprijed dajemo odijum da nešto krijemo.

Ako se ne postavimo agresivno prema *Amnesti internešnalu*, 40 godina sam bio na inostranim poslovima, ovako su nam vrlo teški izgledi i skoro smo sami sebe izolovali, pa neko mora da preuzme obavezno da se napravi nalog ovog izvještaja, da se zna tačno šta treba *Amnesti internešnalu*, da li ima još nešto što nije tačno, sve što je važno sa naše strane.

Razrađeno je ono što smo im davali, od drugih nisu jednostavno ništa ni dobili, objavljuju ono što su dobili. Tu se piše o vojnim logorima, mučenjima u njima i mi ćutimo o tome.

Savezni sekretarijat za narodnu odbranu mora da izvrši analizu optužbi koje se upućuju Armiji i da ponudi svoje dokaze; govori se logor taj i taj, o paravojnim formacijama pod kontrolom JNA.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Trebalo bi da vidimo šta je tačno, a šta nije.“

Dr Milan Bulajić: „Mi moramo da reagujemo na to.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Od te ustanove tražimo da se kaže šta je tačno, a šta nije.“

Dr Milan Bulajić: „Najviše je prozvana Armija – ili direktno ili indirektno.“

Sreten Radovanović: „Da napravimo jednu užu grupu da ona preuzme ovaj izveštaj i da ga proanaliziramo.“

Dr Milan Bulajić: „Ne mora dati odgovore na sva pitanja, ali ono što može, recimo, za sve logore koji su bili pod ovim ili paravojne formacije, to možete reći. Zločine niko nije demantovao.“

49 Др Милан Булајић је мислио на Љубомира Прљету.

Savezni sekretar za unutrašnje poslove Petar Gračanin⁵⁰ je na sastanku 27. marta 1992. govorio o jednoj komisiji za Sarvaš.⁵¹ Mi nikako ne možemo da nađemo taj materijal.“

Miroslav Radović: „Kod delegata Sabije Prokića i kod Seada Hodžića!“

Ljubomir Prljeta: „To je ono kada je Ajanović išao.“

Sreten Radovanović: „Išao je Sead, bio je jedan iz zdravstva, Radmilović i Stupar.“

Dr Milan Bulajić: „Mi tražimo, Tošić⁵² telefonira na sve strane, a niko ne zna gdje je materijal.“

Prema tome, da vidimo za krivične postupke šta se radi, zašto se ne radi. Šta ako nam dođu iz Ujedinjenih nacija, a ovdje stoji da su izvršeni zločini. Mi moramo reći šta smo uradili, ako nismo uradili zašto nismo uradili. Bila bi sramota da kažemo da Državna komisija postoji i da nije ništa uradila.“

Miroslav Radović: „Hoću da apostrofiram tvoju ideju prema nevladinim organizacijama, nisu države. Možda su jače u propagandnom smislu, ali ne treba unapred uzimati kao svršenu stvar da su zlonamerni, da je sa njima komunikacija zlonamerna.“

Dr Milan Bulajić: „Pročitaj ovaj izvještaj, pa ćeš vidjeti.“

Miroslav Radović: „U jedno vreme je bila jedna ofanziva koja je usledila i odnosila se na ljudska prava lica za aferu, koji odgovaraju kod nas. Nalazi izveštaja *Amnesti internešnala* bili su – oni su došli u našu zemlju, primljeni su na višem nivou. Tu delegaciju sam primio i ja, plasirao im podatke koji su službeni, koje možete opovrgnuti nekim jačim dokazima. Posle toga, njihova ofanzivna propaganda potpuno je prestala.“

Kažeš šta se desilo, šta je urađeno, moramo da službeno uradimo što je moguće više, da ozbiljno radimo na ubrzanju svih krivičnih postupaka. Dobili

50 Петар Грачанин (Јагодина, Србија, 22. јун 1923 – Београд, Србија, 27. јун 2004), генерал-пуковник ЈНА. По националности је био Србин. Кадар Србије. Учесник је НОБ-а (1941–1945). Од 1946. до 1985. године радио је у војсци и Савезном секретаријату за народну одбрану СФРЈ. Био је командант и начелник Штаба тенковске бригаде, заменик команданта оклопне дивизије, начелник Школског центра оклопно-механизованих јединица ЈНА, начелник Одељења Персоналне управе у Савезном секретаријату за народну одбрану СФРЈ, те начелник Штаба и заменик команданта Седме армије ЈНА. Од 1974. до 1978. године био је начелник Командно-штабне академије ЈНА, од 1978. до 1982. године командант Прве армије ЈНА, а од 1982. до 1985. године начелник Генералштаба ЈНА. Пошто му је, 1985. године, престала активна служба у војсци, обављао је друге важне функције. Наиме, био је члан и председник Председништва СР Србије (1987–1989), а потом савезни секретар за унутрашње послове СФРЈ (1989–1992). На последњој функцији остао је до 14. јула 1992. године када је за савезног министра унутрашњих послова СРЈ изабран Павле Булатовић.

51 Мисли се на село Сарваш код Осијека у Источној Славонији. У Сарвашу је, 2. августа 1991. године, од стране хрватских снага извршен злочин над српским цивилима и ратним заробљеницима.

52 Др Милан Булајић је мислио на Владу Тошића, самосталног саветника у Државној комисији Савезног већа Скупштине СФРЈ за ратне злочине и злочине геноцида.

smo predmet zbog ustupanja i iz predmeta se vidi da je za 20 dana samo dvatri puta saslušan okrivljeni, da se više ništa nije uradilo. Radilo se samo o delu na području pod našom kontrolom. Nema zapisnika, uviđaja, nema obdukcije leša. Za to nije krivo vojno tužilaštvo, jer u zahtevu vojnog tužilaštva i za sudiju rečeno je šta treba da uradi. Ništa nije uradio. Ne zato što nije mogao, ali da se vidi da sam ja ipak nešto uradio. Prema tome, treba ubrzati krivične postupke, a onde gde je okrivljeni nedostupan, što znači da ne može doći, tu možemo pokrenuti krivični postupak, voditi ga u odsustvu i imati krivični predmet koji će Milan Bulajić imati kao sudski spis.

Metodologija će odabrati nešto što je efikasnije i lakše predočiti. Teško je očekivati da ćemo u jednom talasu sve te zločine razmotriti i zato se mora napraviti prioritet. To treba pogledati tako što će neko sestri i napraviti kriminalističko-taktičku studiju na ovom savetovanju, da malo metodološku stranu razbistrimo. Mi smo se 'potrošili' za ovu Komisiju, jer Ljubo i ja smo uzeli ove referate, kada se govori o savetovanju.“

Dr Milan Bulajić: „Mislim na ovo oko metodologije.“

Ljubomir Prljeta: „Veliki je problem kako ćemo teren aktivirati. Evo, danas je u NIN-u objavljena fotografija plakata.

Ovim letkom su ovih dana izljepljene gotovo sve muslimanske radnje u Mostaru:

SRBI KAO ZLO!

Građani Mostara!

- Snašlo nas je zlo koje se zove Srbi;
- Snašlo nas je zlo koje se zove vojska;
- Ignorirajte Srbe: na ulazu, u susjedstvu, u ulazu, na poslu, u druženju;
 - Ne pružajte nikakve usluge Srbima, psima (nek oprostite psi)
 - i srbočetničkoj vojsci;
 - Vršite diverziju objekata sredstvima koja pripadaju Srbima i vojsci;
 - O sadržaju letka obavijestite sve svoje prijatelje, rodbinu i poznanike;
 - Oni ubijaju, zar ne!
 - Bolje i sami, nego s njima.

SVENARODNI OTPOR!

Srpski odbor je poslao ovu fotokopiju.“

Miroslav Radović: „I još ako iza ovoga nađeš slučaj diverzije! Što se tiče konkretizacije posla, svi savezni sekretarijati, ako hoće i Državna komisija u ovom momentu da se oglasi, da počnu da rade, ima elemenata da se iz postojećeg pokrene novi postupak. To će imati verifikaciju i u međunarodnoj javnosti ako se pojavi i Državna komisija, zatim Savezno javno tužilaštvo ili iz oblasti pravosuđa.

Imamo nekoliko izjava, imamo beleške vezane za vukovarsku bolnicu.

Prilika je jer su određeni organi počeli da rade, pa ćemo imati proverene dokaze, u datom momentu imaćemo sve to; ako treba, i međunarodnim putem to ćemo rešiti. U papiru koji je dostavio Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove imamo i situacije o obeležjima i ratnom zločinu. To smo dostavili Državnoj komisiji. Neka se skupi ekipa stručnih ljudi, odmah može, a ovo ćemo ostaviti za kasnije. Na primer, imam informaciju koju smo uspeli da pribavimo za Sijekovac. Tu je i jedan opis. To je dobijeno od jednog čoveka koji je sa tog područja, to je mnogo operativnije. To je papir koji može sa stanovišta Državne komisije koja koordinira rad državnih organa i najstručnijih ljudi da se pojavi iza jednog takvog teksta.“

Dr Milan Bulajić: „Državna komisija treba da bude obaviještena o tome, da ne čini to samo štampa.“

Ljubomir Prljeta: „Dotle su i dotle došli državni organi i tu su ih na takav i takav način te snage onemogućile. Vidiš da se radi o nekom zločinu.“

Miroslav Radović: „U ovoj realnosti u kojoj jesmo, mi moramo biti svesni šta možemo da učinimo, ovo što je Prljeta rekao, nama je problem nadležnost saveznih organa na terenu, prikupljanje podataka. Prvi posao tih novoformiranih organa na tom području je da obezbede ljudima krov nad glavom. U pojedinim trenucima se ustručavaju da usput zamole za izjavu koja će biti verodostojan dokaz.

Problem je i sa izbeglicama i zato se tu treba dogovoriti. Sada imamo ovo što imamo i možemo se oglasiti kao Državna komisija i obrazovati najuži deo za dalji obiman rad, oko iseljavanja.

Danas čujem podatak da su selo Dragišići⁵³ poravnali sa zemljom i tu više nema ni žive duše, nema tog sela, to je genocid!“

Marko Prijčić, zamenik saveznog javnog tužioca SFRJ: „Mislim da je pro-makla ideja da bi se ispred Državne komisije trebalo obrazovati vertikalno od opštinskih organa i kako aktivirati i sve to zaživjeti.

Novinar je na terenu, dolazi do svojih podataka. Tamo gdje nas nema ni do toga nećemo doći. Na primjer, četiri srpske krajin⁵⁴ – danas su kod nas bili iz Ministarstva za pravosuđe i upravu RSK i javni tužilac RSK,⁵⁵ ti ljudi su organizovali svoje pravosuđe i spremni su da urade svoj posao.

53 Мисли се на село Драгишићи код Воџица у Далмацији.

54 Под термином „четири српске крајине“ Марко Пријић је, исто као раније Спасоје Богдановић, мислио на Републику Српску Крајину (РСК).

55 Како смо већ напоменули у једној од ранијих фуснота, министар правосуђа и управе Републике Српске Крајине (РСК) у то време био је мр Војин Шуша, а овом приликом напомињемо да је функцију јавног тужиоца Републике Српске Крајине (РСК) у том времену обављао Милорад Трошић. О наведеном у овој фусноти види: „Одлука о избору Републичког јавног тужиоца“, *Службени гласник Републике Српске Крајине*, бр. 12, 22. 5. 1992, 717; „Одлука о избору министара у Влади Републике Српске Крајине“, *Службени гласник Републике Српске Крајине*, бр. 12, 22. 5. 1992, 718; Milan Gulić, „Paralelna vlada Riste Matkovića 1992. Prilog proučavanju političkih sukoba u Republici Srpskoj Krajini“, n. d., 168.

Ja sam po porijeklu iz Zapadne Slavonije. Vlada SAO Zapadne Slavonije bila je napravila Biro u Beogradu. Mogu vam reći da smo mi za 15-30 dana napravili zbirku podataka na 130 strana o stradanju srpskog naroda. Dali smo osnovne podatke o okupiranim teritorijama, dali smo podatke o spisku oružanih formacija pa i o tome kako je neko mučen, kao i o nekim stvarima koje su se odigrale u Daruvaru, o posljedicama u Daruvaru. Taj materijal je poslužio političkim snagama ove naše Državne komisije koja je otišla u Njujork, šta je urađeno prema srpskom svijetu u Zapadnoj Slavoniji.

Taj ministar za pravosuđe i upravu RSK nas je izvjestio da imaju jedan njihov organ pravosuđa, opštinski na području Knina, Like, Banije i Korduna, pa i u samim Okučanima, na području Zapadne Slavonije, gdje postoji vršilac dužnosti, i u Belom Manastiru. Ako bi aktuelizirali postojeće organe i ako bi naši organi od srpskih republika⁵⁶ to zatražili, to bi se istražilo za vrlo kratko vrijeme.

Ovo što ste Vi⁵⁷ predložili, mislim da bi ispred ispred Državne komisije morao otići nekakav papir i mi ne bi trebalo da budemo žrtva u odnosu na te postupajuće organe. Ministar za pravosuđe i upravu RSK i javni tužilac RSK izrazili su želju da sa njima radimo i ako odemo u Beli Manastir dobićemo još 150 stranica teksta.

U Donjim Grahovljanima⁵⁸ spaljeno je oko 150 kuća. Do tog podatka došao sam preko ljudi koji su hodali po Beogradu, koji to znaju. Vjerovatno bi znali kako je poginuo Jovo. Možda bi znali ko ga je ubio i kako se to desilo.

Ima još jedna sitnica. Mi smo navratili u Zapadnu Slavoniju. Ti su podaci otišli u svijet, na području Bilogore, Pakraca, Grubišnog Polja. Došli smo do letka po kome ljude treba likvidirati. Došli smo do one famozne naredbe, a oni iseljeni da bi se uništila sela, navodno zbog četnika.“

Dr Milan Bulajić: „Zahvaljujem na diskusiji, jer ovaj Vaš primjer pokazuje da se može raditi ako se nećemo zabarikadirati u nepostojećem pravnom sistemu i pravnoj državi. Prema tome, može se raditi, mi ćemo odmah formirati jednu grupu za Zapadnu Slavoniju, da pokušamo kroz Ujedinjene nacije pokrenuti mehanizme, bez obzira na zakašnjenje, za područje Zapadne Slavonije. To je za primjer kako se može stvarno raditi.

Drugo, vezano za *Amnesti internešnal*, za ovaj izvještaj, da jedna grupa Saveznog sekretarijata za pravosuđe i organizaciju savezne uprave, Saveznog javnog tužilaštva, Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu zajedno, svako sa svoje strane, to obradi, odnosno da to zajedno obradimo.

56 Марко Пријић је мислио на Републику Српску Крајину (РСК) и Српску Републику Босну и Херцеговину, данашњу Републику Српску (РС).

57 Марко Пријић се обраћао Спасоју Богдановићу.

58 Мисли се на село Доњи Граховљани код Пакраца у Западној Славонији.

Što se tiče metodologije i pitanja da Savezno javno tužilaštvo napiše i predloži – kako to možemo, jer mi ne možemo sami to napraviti, pa da direktno područnim organima tužilaštva damo, ili da vama damo u ime Državne komisije.

Ovdje je predstavnik Saveznog zavoda za statistiku.⁵⁹ Mi smo razgovarali da oni sa svoje strane, pored pravosuđa, tužilaštva, pomognu kako umjesto fascikle da kompjuterizujemo, da možemo pritiskom na dugme da učinimo to što treba. Savezni zavod za statistiku ima stručnjake, tehnologiju i sve treba apsolutno uključiti.

Juče smo održali sastanak sa Institutom za savremenu istoriju koji će predložiti pet projekata koje oni rade, sa obrazloženjem, dinamikom, nešto u nenormalnim uslovima. Moramo utvrditi metod rada. Međutim, da vidimo, ako imamo svjedoke sa televizije, ne mora ga pozvati tužilac, može ga pozvati predsjednik Matice iseljenika. Taj put je opasniji nego potpisivanje izjave za Državnu komisiju.

Na kraju, mi smo dobili informacije od Keleure Dragana i Dražena da su njihovog oca i majku ubili.⁶⁰ Majku su razrezali od grla do genitalija. Opisuju kako se sve desilo. Podnose zahtjev Državnoj komisiji da se izvrši ekshumacija tijela, da se o tome obavijeste sve međunarodne institucije i da se pokrene postupak protiv hrvatske države. To područje nije dostupno.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Jeste dostupno, meni je žao što Starčević nije ovdje. Išla je tamo jedna ekipa.“

Dr Milan Bulajić: „Da se načelno dogovorimo kakav je postupak, ko treba da preuzme, ko treba da inicira. Sama Državna komisija ne bi trebalo to da radi, ali neki postupak kroz postojeće institucije čini mi se da bi morao da ide, da Državna komisija bude koordinator ili, ako treba, kako ja to kažem, da d ‘kapu’ Državne komisije.“

Ljubomir Prljeta: „Ako je naša teritorija, to ne bi trebalo da predstavlja problem. Odmah poslati tužioca. To treba da uradi Državna komisija.“

Dr Milan Bulajić: „Mi smo dobili preko pukovnika Starčevića.“

Ljubomir Prljeta: „Odmah poslati organ unutrašnjih poslova da se izvrši provjera i da se izvjesti Komisija.“

Dr Milan Bulajić: „Ne bi trebalo to da ide, nego makar uz konsultaciju.“

Ljubomir Prljeta: „Nije to problem, ti dostavi meni ili Peri Gračaninu.“

Miroslav Radović: „Ne bih u Arhiv poslao ništa, nego napraviti fotokopiju i poslati. To je pravni oblik dokazivanja.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Za taj slučaj je izlazila komisija.

59 Др Милан Булајић је мислио на др Миладина Ковачевића, тадашњег начелника Сектора за статистику становништва и друштвених делатности Службе за статистику становништва Савезног завода за статистику СФРЈ и помоћника директора Савезног завода за статистику СФРЈ.

60 Ово се односи на злочине над српским цивилима у варошици Новска у Западној Славонији које су, у периоду од 21. новембра до 21. децембра 1991. године, извршиле хрватске снаге.

Patolog je pao u nesvijest, ne naš, nego sa terena. Znam da je išla ekipa i znam jedino da je to zbog tog slučaja ovaj pao u nesvijest. Ja mislim da je to komisija tih organa sa te teritorije.“

Dr Milan Bulajić: „Mi stalno ponavljamo pitanje da se obavijestimo o konkretnim stvarima, da li je napravljeno ili nije napravljeno.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Starčević je znao za ovaj slučaj.“

Dr Milan Bulajić: „Dobro bi bilo da znamo i da tražimo izvještaj. Sada mislim da sastanak možemo privoditi kraju. Mislim da smo niz konkretnih stvari zabeležili.“

Pukovnik prof. dr Petar Spasić: „Pre toga, da kažem samo dve rečenice. Što se tiče propagande, mislim da bi Komisiji ipak morao da pomaže neki organ koji se sada time bavi – Sekretarijat za informisanje SIV-a, Republički sekretarijat za informisanje.⁶¹“

Mi to nemamo. Komisija bi, po mom viđenju, morala koordinirati sa ovim organom – ovim organima, da što pre dođe do pravih dokaza, sudskih i drugih imamo, da ih prikupi, obradi, klasifikuje. Mi smo napravili neku metodologiju. Jednom rečju, mislim da moramo imati što pre dokaze, i za odbranu, i za optuživanje.“

Dr Milan Bulajić: „Tu nema problema. Imamo Sekretarijat za informisanje Skupštine, imamo Sekretarijat za informisanje SIV-a, treba da imamo i to šta da im damo.“

Možda sam na nekim pitanjima malo bučniji. Naša je odgovornost svih ovdje. Ima nas koji smo prozvani posebno od ovih lica. Moramo brzo raditi i u ovakvim slučajevima koje sam pokušao da zaokružim, jer je došlo do izražaja da loše radimo i da sporo radimo. Prestižu nas na svakoj strani. Danas smo na optuženičkoj klupi svi. Mi diskutujemo o velikim zamasima. Čovjek je pokazao kako se na pitanjima ovog dijela gdje su ljudi krenuli sa poslom. Ja sam nekoliko godina bio potpuno van svakog državnog aparata. Da sam poželio, mogao sam da dođem i do dokaza i do svega drugog. Ako imaš instituciju, ima ograničenja, potpuno to razumijem.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „VMA ima stravične stvari i kako to prezentovati. Mi imamo i snimljene stvari.“

Dr Milan Bulajić: „Vi ste dobro počeli sa onim opštim pregledom koji ste nam dali. Sada bi trebalo konkretno iz toga obraditi koliko možete, pa da vidimo ko vam treba za pomoć.“

61 Пуковник проф. др Петар Спасић грешком је поменуо Републички секретаријат за информисање. Наиме, у то време у Републици Србији није више било секретаријата већ су они носили називе министарстава. Такође, у то време на нивоу Републике Србије није постојало посебно Министарство информисања већ је тај портфељ био интегрисан у Министарство културе Републике Србије, а министар културе Републике Србије у том тренутку био је Миодраг Ђукић. Што се тиче Секретаријата за информисање Савезног извршног већа (СИВ) СФРЈ, он у то време није имао ранг савезног секретаријата (министарства) већ само секретаријата, а то значи да није био државна институција највишег ранга као што су, на пример, били савезни секретаријати.

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Neko treba da primi te podatke.“

Dr Milan Bulajić: „Mi ćemo primiti. Vi nam ih dajte po vašoj ocjeni. Mi smo svi članovi ove Komisije. Svako snosi svoju odgovornost. Vi nam predložite šta treba da radi Savezni javni tužilac, SSUP, pravosuđe ili pak zajednički da koordiniramo sve te stvari.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Mi imamo dokazane stravične zločine iz Gospića, a imamo i druge.“

Dr Milan Bulajić: „Mi moramo da imamo to praktično, da verifikovano, čvrsto imamo te dokaze do kojih dolazimo u hodu. Ako je već dokazano za ovih 17 ekshumiranih leševa iz Kupresa, a posebno ćemo Kupres da damo, kao i ovo oko 108. brigade ZNG. To je bilo i sada na KEBS-u, i to nije šala.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „U javnosti je plasirano da su te jedinice tamo.“

Dr Milan Bulajić: „Ako Državna komisija stupi u dijalog sa *Amnesti internešnalom* i kaže, evo vam neki dokazi, to će dobiti drugu težinu.“

Kontra-admiral dr Milosav Simić: „Odmah to Kninski korpus da plasira.“

Dr Milan Bulajić: „Tome treba dati mnogo zvaničniju formu, po državnoj liniji, tamo gdje ne može Državna komisija, da ide pred Međunarodni sud pravde, to je bitno da se razumijemo, jer mi moramo apelovati na Ujedinjene nacije. O tome stalno govorimo.“

Ako mi uspijemo da dobijemo legalitet ove Državne komisije, kao što je javnost upoznata sa Državnom komisijom, mi sada moramo ići sa tim, razgovarati sa Jovićem⁶² ili preko SIV-a, jer Armija ne može sama, jer su vas stavili na optuženičku klupu. Ovako sve to nije dovoljno.

Zahvaljujem na saradnji.“

/Sastanak je završen u 15.10 sati/

62 Борисав Јовић (Никшић код Баточине, Србија, 19. октобар 1928 – Београд, Србија, 13. септембар 2021), економиста, доктор наука. По националности је био Србин. Кадар Србије. Амбасадор СФРЈ у Италији (1975–1979), потпредседник Скупштине СР Србије (1984–1986), председник Скупштине СР Србије (1988–1989), члан Председништва СФРЈ из Србије (1989–1992), потпредседник Председништва СФРЈ (1989–1990), председник Председништва СФРЈ (1990–1991), генерални секретар Покрета несврстаних (1990–1991). Осим наведеног, Борисав Јовић је био и председник Државног комитета СФРЈ за сарадњу са Уједињеним нацијама.

Прилој 2

СКУПШТИНА СФРЈ

Комисија за прикупљање података ради утврђивања злочина
геноцида и других злочина против човечности и међународног права
који су почињени над становништвом српске и других националности
у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље
Бр. 162/017 Београд, 17. 4. 1992. год.

Zabeleška

sa sastanka koji je održan u Državnoj komisiji 17. aprila 1992. godine⁶³

Sastanku je predsedavao dr Milan Bulajić, sekretar Državne komisije. Prisutni su bili: Svetozar Zečar, zamenik saveznog sekretara za pravosuđe i organizaciju savezne uprave; Ljubomir Prljeta, savezni javni tužilac; Lazar Rاونић, zamenik saveznog javnog tužioca; Marko Prijić, zamenik saveznog javnog tužioca; Dragan Zgonjanin, pukovnik i zamenik vojnog tužioca JNA; Spasoje Bogdanović, pomoćnik saveznog sekretara za unutrašnje poslove; dr Milosav Simić, kontra-admiral i predsednik Komisije SSNO za ratne zločine; dr Miladin Kovačević, pomoćnik direktora Saveznog zavoda za statistiku; Miroslav Radović, načelnik u saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove; prof. dr Petar Spasić, pukovnik i profesor sudske medicine na Vojnomedicinskoj akademiji; Sreten Radovanović, samostalni savetnik i načelnik u Saveznom sekretarijatu za pravosuđe i organizaciju savezne uprave i Vlado Tošić iz Državne komisije.

Sastanak je sazvan na osnovu zaključaka Prve sednice Državne komisije da se u što kraćem roku održi sastanak predstavnika saveznih organa radi dogovora o konkretnim oblicima učešća ovih organa u prikupljanju podataka i materijala i njihovom sistematizovanju za potrebe Državne komisije.

Na sastanku je dogovoreno da:

– nadležni savezni organi stave na raspolaganje Državnoj komisiji sve dosad prikupljene informacije o zločinima genocida i ostalim zločinima protiv човечности i међународног права. Такође, да се Državnoj komisiji sukcesivno dostavljaju podaci i materijali koje ovi organi budu dobijali u svom daljem radu;

63 Архив Комитета Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Документација Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, *Zabeleška sa sastanka koji je održan u Državnoj komisiji 17. aprila 1992. godine*, док. бр. 8/1-02-005/93-1.

- Savezni sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave uz učešće predstavnika Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove i Saveznog javnog tužilaštva pripremi obrazac za prikupljanje podataka i dokaza o zločinima genocida, zločina protiv čovečnosti i međunarodnog prava koji bi koristile radne grupe na terenu. On treba da sadrži pravni i medicinski instrumentarij;
- Savezni sekretarijat za pravosuđe i organizaciju savezne uprave organizuje posao na analizi izveštaja *Amnesti internešnala* i *Helsinki voča* o kršenju ljudskih prava i sloboda za vreme rata u Hrvatskoj koji se pripisuju Jugoslovenskoj narodnoj armiji i srpskim teritorijalnim jedinicama kako bi se utvrdilo činjenično stanje i dao kvalitativan odgovor ovim međunarodnim humanitarnim organizacijama;
- Savezno izvršno veće dostavi Izveštaj svoje komisije o zločinima koji su učinjeni u Sarvašu, Dalju⁶⁴ i Lovincu⁶⁵;
- Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove dostavi Informaciju i uz nju sve materijale koji se odnose na ratne zločine počinjene u Sloveniji juna i jula 1991. godine;
- Savezni sekretarijat za narodnu odbranu dostavi Državnoj komisiji odgovor *Helsinki voča* načelniku generalštaba JNA general-pukovniku Благоју Аджићу⁶⁶;
- Državna komisija obavesti nadležne organe i uspostavi komunikaciju sa Ministarstvom za pravosuđe i upravu Republike Srpske Krajine kako bi se dogovorili o učešću njenih organa u radu Državne komisije i prikupljanju dokaza i činjenica na terenu;
- se sazove sastanak sa ministrima za pravosuđe Republike Srbije, Republike Crne Gore i Republike Srpske Krajine i ostalih republičkih organa koji mogu na odgovarajući način da se uključe u rad Državne komisije;

64 Мисли се на варошицу Даљ на Дунаву, недалеко од ушћа Драве у Дунав у Источној Славонији. У Даљу су, у периоду између 1. августа и 4. октобра 1991. године, од стране српских снага почињени злочини над хрватским цивилима и ратним заробљеницима.

65 Мисли се на село Ловинац код Грачаца у Лици. У Ловинцу је, у периоду између 5. и 8. августа 1991. године, од стране српских снага почињен злочин над хрватским цивилима и ратним заробљеницима.

66 Овом приликом напомињемо да је у *Забелешци са сасијанка* на овом месту направљена грешка када је наведено да је генерал-пуковник Благоје Аџић, у време одржавања састанка Стручне радне групе Државне комисије Савезног већа Скупштине СФРЈ за ратне злочине и злочине геноцида 17. априла 1992. године, био начелник Генералштаба ЈНА. У то време генерал-пуковник Благоје Аџић је био вршилац дужности савезног секретара за народну одбрану СФРЈ, док је функцију начелника Генералштаба ЈНА обављао генерал-пуковник Живота Панић.

– se organizuje sastanak sa predstavnicima Saveznog zavoda za statistiku na kojem bi se obavio dogovor o sistematizaciji i čuvanju podataka i informacija Državne komisije i njihovom korišćenju.

Na sastanku je istaknuta potreba da stručna služba Komisije ojača svoje kadrovske kapacitete kako bi mogla da odgovori zahtevima i ciljevima posla koji stoje pred Državnom komisijom.

Takođe je dogovoreno da se zahtev braće Dragana i Dražena Keleure iz Novske za istragom povodom masakra njihovih roditelja od strane hrvatske vojske prosledi Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove i saveznom javnom tužiocu, da oni hitno povedu istragu i o rezultatima pismeno obaveste Državnu komisiju.

Zabelešku sačinio:

Vlado Tošić

СПИСАК ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ

Извори

- Архив Комитета Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Документација Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, *Zabeleška sa sastanka koji je održan u Državnoj komisiji 17. aprila 1992. godine*, док. бр. 8/1-02-005/93-1.
- Архив Комитета Савезне владе СРЈ за прикупљање података о извршеним злочинима против човечности и међународног права, Документација Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије, *Stenografske beleške sa sastanka Stručne radne grupe Komisije za genocid i ratne zločine Skupštine SFRJ, održanog 17. IV 1992. godine, sa početkom u 13 časova i 10 minuta*, док. бр. 8/1-02-005/93-2.
- Ауторизовани текст интервјуа са Бранком Бранковићем, начелником Канцеларије Савезног секретаријата за иностране послове СФРЈ за међународне организације, у поседу аутора, фебруар 2022.
- Ауторизовани текст интервјуа са Владом Тошићем, самосталним саветником у Државној комисији, у поседу аутора, октобар 2020.
- Ауторизовани текст интервјуа са Светозаром Зечаром, замеником савезног секретара за правосуђе и организацију савезне управе СФРЈ и чланом Државне комисије, у поседу аутора, јануар 2022.

Литература

- Тошић Малешевић, Никола, „Образовање Државне комисије за ратне злочине и злочине геноцида 1992. године“, *Наша мисао*, бр. 2 (2021), 58-83.
- Gulić, Milan, „Paralelna vlada Riste Matkovića 1992. Prilog proučavanju političkih sukoba u Republici Srpskoj Krajini“, *Istorija 20. veka, XXXIX*, br. 1 (2021), 153-174.

Периодика

- „Одлука о избору министара у Влади Републике Српске Крајине“, *Службени гласник Републике Српске Крајине*, бр. 12, 22. 5. 1992, 718.
- „Одлука о избору председника, секретара и чланова Комисије за прикупљање података ради утврђивања злочина геноцида и других злочина против човечности и међународног права који су почињени над становништвом српске и других националности у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 18, 20. 3. 1992, 274.

- „Одлука о избору Републичког јавног тужиоца“, *Службени гласник Републике Српске Крајине*, бр. 12, 22. 5. 1992, 717.
- „Одлука о образовању, делокругу и саставу Комисије за прикупљање података ради утврђивања злочина геноцида и других злочина против човечности и међународног права који су почињени над становништвом српске и других националности у време оружаних сукоба у Хрватској и другим деловима земље“, *Службени лист СФРЈ*, бр. 18, 20. 3. 1992, 273-274.

ma Nikola TOŠIĆ MALEŠEVIĆ (1984)
master of history science, Belgrade
tosic.nikola1@gmail.com

STENOGRAPHIC NOTES AND NOTE
FROM THE MEETING OF THE EXPERT
WORKING GROUP OF THE STATE COMMISSION
OF THE FEDERAL CHAMBER OF THE
ASSEMBLY OF THE SFRY ON WAR CRIMES
AND CRIMES OF GENOCIDE
HELD ON 17th APRIL 1992

Summary

The Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) did not survive the end of the Cold War. The leaders of the member republics of the SFRY had different and opposite views how to get out from the crisis in which the state has felt after the death of its president Josip Broz Tito in 1980. Thus, two years after the fall of the Berlin Wall in 1989, Wars of Yugoslav Succession (1991–2001) broke out, which were accompanied on all warring sides by many war crimes, crimes against humanity and violations of international law. All of the above led to formation of various war crimes tribunals and commissions, and one of them was the State Commission of the Federal Chamber of the Assembly of the SFRY on War Crimes and Crimes of Genocide, formed by the Federal Chamber of the Assembly of the SFRY on 18th March 1992. In this paper, we present two documents created from the work of the mentioned Commission are presented from which one can see some of problems that the Commission has faced during its work and existence.

Keywords: State Commission of the Federal Chamber of the Assembly of the SFRY on War Crimes and Crimes of Genocide, Presidency of the SFRY, Federal Public Prosecutor's Office of the SFRY, Wars of Yugoslav Succession (1991–2001), war crimes, crimes against humanity, crimes of genocide.